

Mücadeleden İş Birliğine: Türk Yunan İlişkileri Bağlamında Bir Yunan Liderinin Yaşam Öyküsü Ioannis Metaksas (1871-1941)

From Struggle to Cooperation: The Life Story of A Greek Leader in The Context of Turkish-Greek Relations – Ioannis Metaxas (1871-1941)

Mert Can Erdoğan¹

¹ Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, Kırıkkale, Türkiye

Öz

Ioannis Metaksas, Yunanistan'ın askerî ve siyasi tarihinde önemli bir figür olup Türk-Yunan ilişkilerinin dönüşümünde kritik bir rol oynamıştır. Kariyerinin başlarında, Megali İdea olarak adlandırılan Büyük Yunanistan hayali doğrultusunda Osmanlı'ya karşı mücadele etmiş ancak 1897 Türk-Yunan Savaşı'ndaki yenilgiden sonra hayalcilikten uzak gerçekçi bir dış politika anlayışı benimsemiştir. Balkan Savaşları'ndan önce Türklere karşı Bulgarlarla ittifak müzakerelerini yürütmüş ve ardından Osmanlı ordusuna karşı savaşmıştır. I. Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'ne önceleyici bir deniz saldırısı yapılmasını savunan Metaksas, savaş başladıktan sonra tarafsızlık siyasetini savunmuş ve özellikle Venizelos'un Anadolu işgaline şiddetle karşı çıkmış ve bu girişimin Yunanistan için büyük bir felaketle sonuçlanacağını öngörmüştür. 1936'da başbakan olarak iktidara gelen Metaksas, otoriter "4 Ağustos Rejimi"ni kurmuş ve Türkiye ile stratejik iş birliğini geliştirmiştir. 1937'de İsmet İnönü'nün Yunanistan'ı ziyareti ve ardından Metaksas'ın Ankara'ya gelmesi, iki ülke arasındaki güveni pekiştirmiştir. 1938'de imzalanan askerî iş birliği anlaşması, Türkiye'nin Yunanistan'ın toprak bütünlüğünü desteklediğini göstermiştir. II. Dünya Savaşı'nda İtalyan saldırısına karşı kararlı bir direniş sergileyen Metaksas, Türkiye'nin desteğiyle Yunanistan'ın iki cepheli bir savaşla karşı karşıya kalmasını önlemiştir. Onun liderliği, Türk-Yunan ilişkilerinde düşmanlıktan iş birliğine geçişin en önemli örneklerinden biri olmuştur. Metaksas'ın askerî ve siyasi kariyeri, iki ülke arasındaki ilişkilerde kalıcı bir iz bırakmıştır.

Abstract

Ioannis Metaxas (1871-1941) was a significant figure in Greece's military and political history and played a critical role in the transformation of Turkish-Greek relations. In the early years of his career, he fought against the Ottomans with the vision of the "Megali Idea" (Greater Greece), but after Greece's defeat in the 1897 War, he adopted a pragmatic foreign policy, moving away from idealistic ambitions. Before the Balkan Wars, he conducted alliance negotiations with Bulgaria against the Turks and later fought against the Ottoman army. Before World War I, Metaxas advocated for a preemptive naval attack on the Ottoman Empire. However, once the war began, he defended a policy of neutrality and strongly opposed Venizelos' occupation of Anatolia, predicting that it would lead to a major disaster for Greece. Coming to power as Prime Minister in 1936, Metaxas established the authoritarian "4th of August Regime" and strengthened strategic cooperation with Turkey. During World War II, Metaxas displayed firm resistance against the Italian invasion and, with Turkey's support, prevented Greece from facing a two-front war. His leadership marked a significant transition from hostility to cooperation in Turkish-Greek relations. Metaxas' military and political career left a lasting impact on the relations between the two nations.

Anahtar Kelimeler Ioannis Metaksas • Türk-Yunan İlişkileri • 4 Ağustos Rejimi • İki Savaş Arası Dönem • İkinci Yunan Cumhuriyeti

Keywords Ioannis Metaxas • Turkish-Greek Relations • 4th of August Regime • Interwar Period • Second Hellenic Republic

Atıf | Citation: Erdoğan, Mert Can. "From Struggle to Cooperation: The Life Story of A Greek Leader in The Context of Turkish-Greek Relations – Ioannis Metaxas (1871-1941)". *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology*, 35, 1 (2025): 84-112. <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1668827>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Erdoğan, M. C.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Mert Can Erdoğan historianturk@gmail.com

Extended Summary

Metaxas's early career was shaped by the irredentist ideology of the "Megali Idea," which sought the expansion of Greece into territories historically associated with Hellenic civilization, including parts of Ottoman Turkey. However, his direct experience in the disastrous 1897 Greco-Turkish War and later military engagements made him increasingly skeptical of reckless expansionist policies. By the time of the Greco-Turkish War (1919–1922), Metaxas had already developed a cautious stance, foreseeing the strategic and military limitations of Greek ambitions in Anatolia. His opposition to Eleftherios Venizelos's aggressive interventionism was later vindicated by Greece's defeat and the subsequent Treaty of Lausanne (1923), which established the modern borders between Greece and Turkey.

Before assuming political leadership, Metaxas had a distinguished military career that significantly shaped his strategic outlook on Turkey. As a graduate of the Hellenic Army Academy and later trained in Germany, he developed a strong appreciation for disciplined military strategy and realism in foreign policy. During the Balkan Wars (1912–1913), Metaxas played a key role in the planning and execution of Greek military operations, which ultimately led to the expansion of Greek territory at the expense of the Ottoman Empire. However, despite these successes, he remained wary of overextending Greek ambitions, a view that put him at odds with the more expansionist Venizelist faction.

Metaxas's cautious approach was evident during the Greek occupation of Smyrna in 1919. He strongly opposed the campaign, warning that it would provoke a stronger Turkish nationalist resistance under Mustafa Kemal Atatürk. His predictions proved accurate when the Greek military suffered a decisive defeat in 1922, leading to the catastrophic population exchange between Greece and Turkey. These events cemented his belief in pragmatic realism over nationalist adventurism, reinforcing his later policies of maintaining stable relations with Turkey.

Following Greece's painful experience in Anatolia, a new era of Turkish-Greek relations began under Mustafa Kemal Atatürk's leadership. Metaxas, despite his authoritarian leanings, recognized the importance of maintaining a stable relationship with Turkey. The 1930s saw a significant improvement in diplomatic ties, culminating in the Greco-Turkish Friendship Agreement of 1930. While this agreement was initially negotiated under Venizelos, Metaxas continued this policy of rapprochement after assuming power in 1936. His regime maintained cordial relations with Turkey, viewing it as a key partner in the broader context of Balkan stability.

One of the most notable moments in Metaxas's engagement with Turkey was the reciprocal state visits between Turkish and Greek leaders in 1937. İsmet İnönü's visit to Athens, followed by Metaxas's visit to Ankara, reinforced bilateral trust and diplomatic goodwill. Atatürk's famous declaration that "the borders of the Balkan allied states are a single border" underscored the significance of Turkish-Greek cooperation in the region. These developments aligned with the broader framework of the Balkan Pact of 1934, in which Greece and Turkey, alongside Yugoslavia and Romania, sought to counter external threats, particularly from expansionist Italy and revisionist Bulgaria.

Metaxas's tenure was marked by increasing concerns over Italy's aggressive posture in the Mediterranean. When Mussolini's forces invaded Greece in October 1940, Turkey's response was critical in preventing Greece from facing a two-front war. Turkey, under President İsmet İnönü, issued warnings to Bulgaria, discouraging any opportunistic aggression against Greece. This diplomatic maneuver helped Greece concentrate its military efforts against Italy without the fear of a simultaneous Bulgarian incursion.

Furthermore, Turkish humanitarian assistance to Greece during the war demonstrated the practical benefits of improved bilateral relations. The Turkish Red Crescent provided essential medical supplies and food aid to the Greek population, showcasing a rare moment of solidarity between the two nations despite their historically fraught relationship. These actions were particularly significant given the broader context of World War II, where alliances and enmities were constantly shifting.

Metaxas's approach to Turkey highlights a pragmatic dimension of his leadership that contrasts with his otherwise authoritarian and nationalist domestic policies. His willingness to maintain a working relationship with Turkey, despite the deep-rooted historical animosities between the two nations, played a crucial role in fostering regional stability during a volatile period. While his authoritarian regime remains a subject of intense criticism, his foreign policy decisions regarding Turkey contributed to a foundation of cooperation that would influence Turkish-Greek relations in the decades to follow.

His legacy in Turkish-Greek relations serves as an example of how pragmatic diplomacy can sometimes override historical grievances, ensuring stability in a region historically plagued by conflict.

Giriş

Bu yazı, İoannis Metaksas'ın yaşam öyküsü üzerinden Türk-Yunan ilişkilerinin mücadeleden iş birliğine evrilen sürecini ele alacaktır. Metaksas'ın askerî ve siyasi kariyeri, iki ülke arasındaki çatışmanın değişen uluslararası koşullar kapsamında nasıl bir iş birliğine dönüştüğünü anlamak açısından önemlidir. Çalışmanın temel kaynakları başta Metaksas olmak üzere dönem tanıklarının günlük ve hatıraları ile yaptıkları konuşmalar ve verdikleri demeçler olacaktır. Bunun yanı sıra Metaksas'ın hayatına ve Türk-Yunan ilişkilerine ışık tutan araştırma eserlerinden de istifade edilecektir.

Metaksas üzerine İngilizce literatürde oldukça kapsamlı çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar, Metaksas'ın yaşam öyküsünü, kurduğu 4 Ağustos Rejimi'nin ideolojik temellerini, kurumsal yapısını ve politikalarını detaylı bir şekilde incelemektedir. Özellikle onun otoriter yönetim anlayışı, faşizmle ilişkisi ve İkinci Dünya Savaşı'ndaki rolü üzerine önemli analizler yapılmıştır.¹ Türkçe literatürde ise Metaksas'a dair çalışmalar daha çok belirli dönemlere ve konulara odaklanmaktadır. Bunlar arasında Metaksas'ın Çanakkale ve Türk Kurtuluş Savaşı'na bakışı,² Venizelos'la yaşadığı siyasi çatışmalar³ ve başbakanlığı döneminde Türkiye'ye yönelik dış politikası öne çıkmaktadır.⁴ Bu çalışmalar alana değerli katkılar sunmakla birlikte, Metaksas'ın yaşamını ve etkilerini bütüncül bir perspektifle ele almayı amaçlamamışlardır. Oysa Metaksas, teğmenlik yıllarından kurmay subaylığına, siyasi muhalefet döneminden başbakanlığına uzanan süreçte Türk-Yunan ilişkilerinin hem tanığı hem de şekillendiricisi olmuş önemli bir isimdir. Daha da önemlisi, Metaksas'ın yaşamı boyunca Yunanistan'ın geçirdiği askerî, siyasi ve ekonomik dönüşümler, Osmanlı'nın çöküşünden Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna uzanan süreçte yaşananlarla dikkat çekici paralellikler göstermektedir. İki ülkenin ulus-devlet inşa süreçleri, iktisadi sorunları ve dış politika arayışları arasındaki bu benzerlikler, karşılaştırmalı bir analizi gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede, Metaksas'ın yaşamına bütüncül bir yaklaşım getirmek yalnızca Yunan tarihini anlamak için değil, aynı zamanda Türkiye'nin komşularıyla olan ortak tarihsel dinamiklerini ve günümüz Türk-Yunan ilişkilerinin köklerini kavramak açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, söz konusu literatür boşluğunu doldurmayı hedeflemekte ve Metaksas'ın biyografisi üzerinden hem Yunanistan'ın modernleşme sürecine hem de Türk-Yunan ilişkilerinin evrimine yeni bir pencere açmayı amaçlamaktadır.

Çalışma, ortaya koyduğu amaca ulaşmak için öncelikle Metaksas'ın İthaka'da başlayan gençlik yıllarına, askerî eğitimine ve bu süreçte oluşan düşünce yapısına yoğunlaşacaktır. Ardından Balkan Savaşları'ndaki kurmay subaylığı ve I. Dünya Savaşı sırasındaki askerî-politik konumu detaylı şekilde irdelenecektir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşadığı sürgün hayatı ve askerlikten emekli oluşu ve siyasete girişi ele alınacaktır.

¹Harry Cliadakis, "The Political and Diplomatic Background to the Metaxas Dictatorship, 1935-36," *Journal of Contemporary History* 14/ 1 (1979): 117-138.; Marina Petrakis, *The Metaxas Myth: Dictatorship and Propaganda in Greece* (Londra: Tauris Academic Studies, 2006) 4-12; Constantine Sarandis, "The Ideology and Character of the Metaxas Regime," *The Metaxas Dictatorship: Aspects of Greece, 1936-1940* içinde, ed. Robin Higham ve Thanos Veremis (Atina: The Hellenic Foundation for Defense and Foreign Policy, 1993); P.J. Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41: A Political Biography of General Ioannis Metaxas* (New York: Routledge, 1998).

²Murat Köylü, "İnönü Muharebeleri'nden Sonra Anadolu'daki Yunan Harekâtı ve İoannis Metaksas'ın Öngörülleri" *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10/ 2 (2015): 165-189; Ünsal Başak, "Yunanistan'ın Çanakkale Planı: Metaksas'ın Çanakkale'ye Amfibi Harekât Memorandumu", 110. Yılında Çanakkale Muharebesine Bakış içinde, (Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2024), 38-43.

³Özgür Rençberler, "Yunanistan'da 'Ulusal Ayrışma' Söylemlerinin Eleştirel Çözümlemesi: Venizelos ve Metaksas Hesaplaşması", Doktora Tezi (Edirne: Trakya Üniversitesi, 2021).

⁴Ramazan Baş ve Kadir Kasalak, "İtalyan Saldırısında Yunanistan'a Türkiye'nin Yardımları", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (2015): 123-136.

Ardından Türk Kurtuluş Savaşı dönemindeki muhalif tutumu, Venizelos'la yaşadığı siyasi çatışmalar ve iktidara giden yoldaki mücadelesi değerlendirilecektir. Daha sonra da 1936'da başbakan olmasıyla kurduğu 4 Ağustos Rejimi'nin otoriter yapısı, ideolojik temelleri ve iç politikadaki uygulamaları incelenecektir. Son olarak, İkinci Dünya Savaşı öncesinde Türkiye ile geliştirdiği stratejik iş birliği, İtalyan işgaline karşı yürüttüğü direniş kapsamlı şekilde açıklanacaktır.

1. Ailesi, Gençlik Yılları ve Askerî Eğitimi (1871-1896)

Ioannis Metaksas, 15 Ağustos 1871 yılında İyon Denizi'nde yer alan İthaka Adası'nda doğdu. Burası Yunanistan'ın aksine hiçbir zaman Osmanlı egemenliğine girmemiş ve İtalyan hâkimiyetinde kalmış bir bölgeydi. Metaksas'ın ailesi, bölgenin eski ve saygın hanelerinden biriydi. Ailenin İstanbul'un fethi sonrasında bölgeye geldiği ve burada Venedik'in hizmetine girdiği düşünülmekteydi. Aile mensupları nesiller boyunca Venedik'e hizmet ettikten sonra 18. yüzyılda resmî olarak soyluluğa yükseltilmişlerdi. Metaksas, Bizans'a uzanan soyunun ve asaletinin bilincindeydi. Yunan tarihinde önemli rol oynamış ve nesiller boyunca Kefalonya ve İthaka adalarını yönetmiş atalarıyla gurur duymaktaydı. Aile geçmişi, Metaksas'ın dünyaya bakışını da etkilemekteydi. Kendini, Osmanlı idaresinde ticaretle zenginleşmiş Yunan şehirli-tüccar elitinden farklı görüyordu. Onların liberal ve bireyci fikirlerine katılmıyor, geleneklere, ahlaki üstünlüğe ve görev bilincine önem veriyordu.⁵

Metaksas'ın babası Panagis, soylu geçmişine rağmen arazilerini satmak ve geçimini kamu vazifeleriyle sağlamak zorunda kalmış orta seviyeli bir memurdu. Metaksas, babasının 1879'da memuriyetten azledilmesi sonrasında giderek yoksullaşan bir ailede büyümüş ve kendisini derslerine vermişti. Babasının yaşadığı sınıfsal gerileme, onu daha disiplinli ve planlı biri hâline getirmişti. Kitapları seven, çalışkan ve içe dönük bir çocuktuk. Tek başına uzun yürüyüşler yapıyor ve düşüncelerine odaklanmayı seviyordu. Kaderci biri değildi. Yetenek, azim ve önseziye inanmaktaydı. Bu inançla kendini derslerine vererek özellikle matematik ve Yunanca alanında başarı gösterdi ve 1885 yılında Harp Akademisi'ne (Schole Evelpidhon) girmeyi başardı.⁶ Askerî bir okula girmek ailesinin yaşadığı sınıfsal gerilemeyi tersine çevirmenin en güvenilir yoluydu. Burada başarı göstererek saygın bir konuma ulaşabilir ve istikrarlı bir gelir kaynağına sahip olabilirdi. O da 1890 yılında okulunu bitirerek teğmen rütbesiyle mezun oldu. Ardından 1892 yılında askerî mühendishaneye girdi. 1894'te istihkâm subayı olarak Mora kıyılarına inşa edilecek deniz tahkimatlarına nezaret etmekle görevlendirildi.⁷

2. Türk-Yunan Savaşı (1896-1897)

Metaksas Mora'da görev yaptığı sırada milliyetçi subayların Girit ve Makedonya meselesini tartıştıkları Millî Cemiyet'e (Etniki Eterya) katıldı. Millî Cemiyet, mensuplarına *Megali İdea* olarak adlandırılan Büyük Yunanistan fikrini aşılama ve bu uğurda Osmanlı'yla savaşmanın kutsal bir vazife olacağını savunmaktaydı. Buna göre Büyük Yunanistan Fikri tarihsel bir zorunluluktan ve Yunanistan bu kaçınılmaz kaderini gerçekleştirmek için Osmanlı Devleti'yle savaşmak zorundaydı. Bu sırada milliyetçi genç bir subay olan Metaksas, Millî Cemiyetin söylemlerinden etkilenmekte ve Yunanistan'ın Balkanlara hükmetmesi gerektiğine inanmaktaydı. Günlüğünde "Sırp ve Bulgar orduları daha güçlü olsalar bile sadece Yunanistan bölgeyi

⁵Victor Papacomsa, "Ioannis Metaxas and the Fourth of August Dictatorship in Greece", Fischer, *Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe* içinde, ed. Bernd Jürgen, (West Lafayette: Purdue University Press, 2007), 165-199.

⁶Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 20.

⁷Vatikiotis, 22-26.

yönetebilecek bir kültüre sahiptir ve Tanrı bizimledir.” demek ve Ekümenik Patrikliğin Yunan ulusuna güç verdiğini savunmaktaydı.⁸

Millî Cemiyetin bu söylemleri 1897 yılında, Yunan ordusunu ve kamuoyunu, Osmanlı’ya karşı hazırlıksız bir savaşa sürükledi. Yaklaşık bir ay süren savaş sonucunda Yunan ordusu kesin bir yenilgiye uğradı ve Yunan hükümeti Osmanlı Devleti’ne savaş tazminatı ödemek zorunda kaldı. Bu savaş Metaksas’ın dünya görüşünü oldukça etkiledi. Hesapsız milliyetçiliğin ve maceracı politikaların Yunanistan’ı nasıl tehlikeye attığını ilk defa bu savaşta gördü. Ayrıca Avrupalı devletlerin sadece kendi çıkarlarına odaklanarak küçük ulusların kaderiyle oynadıklarını ve istikrarlı bir siyaset takip etmediklerini anladı. Günlüğüne yazdığı değerlendirmelerde, Yunan ordusunun Girit’e çıkmasına İngiltere’nin engel olduğunu ve büyük devletlerin kendi çıkarları için Yunanistan’ı feda etmeye hazır olduklarını ifade etti.⁹

Bu savaş sırasında Prens Konstantin’in karargâhında görev yapan Metaksas, burada ordunun zayıf ve eksik yanlarını gözlemledi. Subaylar arasındaki hizipleşmenin, emir-komuta zincirini bozduğunu, yeteneksiz generallerin etkili bir strateji geliştiremediğini ve teçhizat eksikliklerinin ikmal düzenini aksattığını tespit etti.¹⁰

Yenilgi sonrasında Yunan kamuoyunda bir günah keçisi aranmaya başlandı. Muhafif gazeteler cephede görev yapan prensi eleştiriyor ve yenilgiden onu sorumlu tutuyordu. Eleştirilere cevap vermek isteyen prens, karargâhından savaşa dair kapsamlı bir ordu raporu istedi. Metaksas o zamana kadar yaptığı gözlemleri geliştirerek bu rapora büyük katkı sağladı ve Prens Konstantin’in güvenini kazandı. Rapor gazetelerde yayımlanınca kamuoyunda yankı uyandırdı ve hanedan karşıtı eleştirilerin yatıştırılmasına yardımcı oldu.¹¹ Ertesi sene Girit’in özerklik kazanması ve adanın yönetiminin Konstantin’in kardeşi George’a verilmesi, Prens Konstantin’in itibarını artırarak onu Yunan siyasetinde daha güçlü bir konuma getirdi. Prens ülke içinde artan gücünü, güvenini kazanan subayları himaye etmek için kullandı.¹²

1898 yılında Prens Konstantin, Metaksas dâhil üç karargâh subayını, eğitimlerini geliştirmeleri için Almanya’ya göndermeye karar verdi ve onlardan Almanca öğrenmelerini istedi. Prens Konstantin, dönemin Alman İmparatoru II. Wilhelm’in kardeşiyle evliydi. Bu yakınlığını ve Yunan hükümetindeki nüfuzunu kullanarak, Metaksas’ın Berlin Askerî Akademisine (*Berlin Kriegssademie*) gönderilmesini sağladı. Böylece Prens Konstantin ile Metaksas arasında uzun yıllar sürecek bir himaye ilişkisi kurulmuş oldu.¹³

3. Avrupa Tecrübesi (1898-1903)

Metaksas, Berlin Askerî Akademisi’nde Alman askerî disiplini ve eğitim sistemini yakından tanıma fırsatı buldu. Almanya’nın düzenli, otoriter ve rasyonel yapısından etkilenen Metaksas, burada geçirdiği dört yıl boyunca askerî strateji, tahkimat mühendisliği ve savaş tarihi dersleri aldı. Derslerde gösterdiği başarıyla hocalarının ilgisini çekti. Hatta öğretmenlerinden birisi kısa boyuna gönderme yaparak ona “Küçük Moltke” demekti.¹⁴ Ancak okuldaki başarısına rağmen çocukluk ve gençlik yıllarını küçük kasabalarda geçirdikten sonra Berlin gibi kalabalık bir dünya şehrine alışması kolay olmadı. Gurbet hayatının getirdiği yalnızlık,

⁸Ioannis Metaksas, *Diary*, erişim 20 Şubat 2025/ <https://ioannismetaxas.gr/Diary.html>, 1. cilt: 128.

⁹Metaksas, *Diary*, 1: 140-143.

¹⁰Metaksas, 166.

¹¹Metaksas, 184, 373, 380.

¹²Donald Cameron Watt, *How War Came: The Immediate Origins of the Second World War, 1938-1939* (Londra: Pimlico, 1989), 209.

¹³Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 36-38.

¹⁴Papacomsa, “Ioannis Metaxas”, 166.

disiplin ve görev bilincini güçlendirse de doğuştan gelen güvensizliğini ve içe dönüklüğünü artırdı. 1899 yılında günlüğüne yazdıkları bunu açıkça göstermekteydi:

Mahrumiyet içinde geçen gençliğimin en büyük eksikliği aşktır. Yoksulluğum ve talihsizliklerim yüzünden fakir, sade ve utangaçtım. Çekici bir görünüme sahip olmadığım için kadınlardan hep uzak durdum. Bu nedenle, Almanya'daki hayallerimden biri, hiçbir talepte bulunmayan masum bir genç kızla ilişki kurmaktır. Ancak böyle bir ilişki beni derslerimden ve görevimden uzaklaştıracak, para harcamama neden olacaktı. Oysa bu para, ülkemın bir subay olarak eğitilmem için gönderdiği paraydı. Her şeyden önemlisi, Tanrı huzurunda hayatımı görevime adamaya yemin etmişim. Bu görev, kralım ve ülkem için durmaksızın ve özveriyle çalışmaktır.¹⁵

Almanya'da geçirdiği yıllar Metaksas'ın Monarşiye duyduğu bağlılığı pekiştirdi. Günlüklerinde, güçlü bir devletin ancak sıkı bir hiyerarşi ve disiplinle ayakta kalabileceğini vurguluyordu. Halkın iradesine dayalı yönetimlerin zayıflık yarattığını ve toplumu böldüğünü düşünüyordu. Ona göre küçük ve kırılğan uluslar, ancak güçlü bir liderlik altında birleşebilir ve dış tehditlere karşı koyabilirdi. Yunanistan'da yaşanan siyasi tartışmalara da bu gözle bakıyordu. 1900 yılında Prens Konstantin, ordunun parlamentoya değil krala bağlanması gerektiğini savunduğunda bunu hararetle destekledi. Günlüğüne yazdığı notlarda meseleyi şöyle ele almaktaydı: "Eğer Ordunun idaresinde Parlametonun yerini Monarşi alırsa, ulusun monarşiye yönelmesini hiçbir şey durduramaz. Yunanistan'da Monarşizm ile Parlamentarizm arasındaki mücadele başlayacaktır. Parlametoda monarşist bir parti olmasa da ulusun çoğunluğu ölçüsüz parlamentarizmden mustarıptır ve bu kesim Monarşiden yana olacaktır."¹⁶

Metaksas, bu siyasi tartışmalara bakarken soyunu ve asaletini içselleştirmekte ve kendisini yalnızca bir asker olarak değil, devletin ve toplumun istikrarını sağlamakla yükümlü bir zümrenin parçası olarak görmekteydi. Ona göre ülkenin kaderini belirleyecek olanlar, geçmişte güçlü olan soylu ve köklü ailelerdi; halkın iradesine dayalı yönetimler ise düzensizlik ve zayıflık yaratıyordu. Buna karşılık kraliyet ailesini yalnızca bir yönetici hanedan olarak değil, ulusun sürekliliğinin ve düzeninin teminatı olarak görüyordu. Günlüğünde bu fikirlerini şöyle aktarmaktaydı:

Son dört yılda bende bir dönüşüm yaşandı. Savaş bana gerçekleri gösterdi. Bir asker olarak ve özellikle bir soylu ve bir Metaksas olarak neye borçlu olduğumu fark ettim: Ben, modern Yunan ulus devleti doğmadan çok önce kral ve devlet için savaşan aristokrasiye aitim. Bu Yunanistan, onun mücadeleleri ve fedakarlıkları sayesinde doğdu. Dolayısıyla benim için vatan, 1821'in Yunanistan'ı değildir. Çünkü bir Metaksas olarak ben, bu nesilden önce var olan ve daha büyük bir vatana ait olan bir tür ve nesle aitim. Bu vatani şimdi yalnızca kral temsil edebilir, çünkü şu an sahip olduğumuz monarşiyi o doğurdu. Monarşi, Yunanistan'da bir antlaşma sonrasında doğmadı; o, ulusun en derin, en içten arzusuydu. Ulus, esaret altında olduğu dönemde, 1453'te kesintiye uğrayan monarşinin yeniden hayat bulacağı anı hep bekledi... Yunanistan'daki monarşi, atalarımın hizmet ettiği monarşinin bir devamıdır. Bu nedenle ona hizmet etmek de benim görevimdir.¹⁷

Bu düşünceler, onun monarşiye duyduğu sarsılmaz sadakatının de temelini oluştıuruyordu. Kendisini yalnızca bir asker olarak değil, monarşinin sadık bir hizmetkârı olarak konumlandırdı. Ona göre kralın otoritesi, halkın değışken iradesinden üstün olmalıydı ve ulusun gerçek refahı, ancak monarşinin güçlü bir liderlik sergilemesiyle mümkün olabilirdi. Bu görüşlerini günlüğüne şu sözlerle aktarmaktaydı:

¹⁵Metaksas, *Diary*, 1: 489.

¹⁶Metaksas, *Diary*, 1: 527.

¹⁷Metaksas, 528.

Yolumu çoktan belirledim: Ben bir asker ve soyluyum, kılıcımı kralın hizmetine sunarım; hayatımı ve ruhumu ona adarım. Kralın iyi ya da kötü, zararlı ya da faydalı olması benim için önemsizdir, çünkü onun eylemlerinin ulus için iyi mi kötü mü olduğunu sorgulamam. Onu körü körüne takip ederim; onun iradesi benim için kanundur... Krala ve Veliht Prens'e karşı görevimi yerine getirmekten başka hiçbir hırsım yoktur. Kralı, ulusun temsilcisi, ulusun geçmişi, bugünü ve geleceği olarak görüyorum. Ona karşı herhangi bir yerden gelen tüm muhalefeti reddediyor ve iğrenç buluyorum.¹⁸

Metaksas'ın Berlin'de geçirdiği yıllar, onun yalnızca bir asker olarak değil, aynı zamanda bir devlet adamı olarak şekillenmesine katkı sağladı. Almanya'da bulunduğu sırada, Avrupa'nın entelektüel ve sanatsal birikimini yakından tanıma fırsatı buldu. Özellikle Alman kültürüne duyduğu ilgi, onun sanat, edebiyat ve felsefeye yönelik düşüncelerini besledi. Wagner operalarına hayranlık duyan Metaksas, bu eserlerde disiplin, kader ve kahramanlık gibi kavramları keşfetti ve Alman romantizminin ulusal kimlik üzerindeki etkisini gözlemledi. Alman edebiyatı ve felsefesiyle de ilgilenen Metaksas, Houston Stewart Chamberlain'in yazılarını okuyarak birey ve liderlik üzerine derin düşüncelere daldı. Eğitimini tamamladıktan sonra ülkesine dönüş yolunda Avrupa'nın önemli merkezlerini görme fırsatı buldu. Viyana'da sanat müzelerini ve opera salonlarını ziyaret etti, Paris'te Louvre ve diğer büyük sanat koleksiyonlarını inceledi. Avrupa'nın bu kozmopolit atmosferi içinde, Batı uygarlığının gücünün disiplin, bilim ve kültürel mirasın birleşiminde yattığını gözlemledi. Otuz beş yaşında ülkesine dönerken iyi eğitilmiş bir istihkâm subayından fazlasıydı. Avrupa kültürünü gözlemlemiş, Alman geleneğini benimsemiş kendinden emin bir monarşisti.¹⁹ Bu düşüncelerini günlüğüne şöyle aktarmaktaydı:

Almanya'ya gittiğim o yağmurlu sonbaharda yoksul, önemsiz, tecrübesiz ve perişan bir hâlde ayrılmıştım. Dört yıl geçti. Şimdi, aynı arkadaşlarla birlikte, bahar mevsiminde dönüyorum ama artık aynı değilim, ne kadar değiştim! Eğitim, bilgi, dünya ve hayat tecrübesi, zevk, kendine güven, güçlenmiş bir karakter...bir kadere bağlanma ihtiyacının yerini çelik gibi bir irade ve dünyada güç kazanma kararlılığım aldı.²⁰

4. Makedonya Sorunu (1903-1912)

Metaksas, 1903 yılında Almanya'daki eğitimini tamamlayarak Yunanistan'a döndü. Ülkesine döndükten kısa bir süre sonra ömrünün geri kalanını birlikte geçireceği ve iki kız çocuğu sahibi olacağı Lela Hatzioannu'yla evlendi. Almanya'daki başarılı eğitimin ardından yüzbaşı rütbesiyle Genelkurmay Karargâhı'nda çalışmaya başladı. Göreve başladıktan sonra kendisini 1897 Savaşı'nın yarattığı derin siyasi ve askerî tartışmaların içinde buldu. Savaşın üzerinden yıllar geçmesine rağmen, Yunan ordusunun yenilgisi hâlâ ülke gündemini meşgul ediyordu. Askerî başarısızlığın sorumluluğu konusunda monarşi yanlıları ve reformist subaylar arasında keskin bir ayrım oluşmuştu. Prens Konstantin, ordudaki denetimini güçlendirmek ve giderek artan reform taleplerini kendi kontrolü altında yönlendirebilmek amacıyla Genelkurmay Başkanlığı'nı yeniden yapılandırdı ve bu süreçte güvendiği subaylardan biri olan Metaksas'ı kilit bir konuma yerleştirdi. Metaksas, bu yeni görevinde ordu içindeki hizipleşmeleri izleme fırsatı buldu.²¹

1903 yılında Makedonya sorununun alevlenmesi, ülkedeki hizipleşmeyi daha da sertleştirdi. Bulgar çetelerinin Osmanlı yönetimine karşı Makedonya'da başlattığı ayaklanma, yalnızca Osmanlı'yı değil, bölge üzerinde hak iddia eden Yunanistan'ı da endişelendirdi. Bulgar komitacıları Makedonya'da Rum köylerine ve kiliselerine yönelik saldırılara başladılar. Bu durum, Yunan milliyetçileri arasında büyük bir tepki

¹⁸Metaksas, 527.

¹⁹Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 39-48.

²⁰Metaksas, *Diary*, 1: 648.

²¹Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 51.

yarattı. Genç subaylar, hükümetin Makedonya'daki gelişmelere karşı etkisiz kaldığını düşünüyordu. Ancak, ordudaki hizipleşme yüzünden Makedonya sorununa yönelik etkili bir siyaset oluşturulamıyordu. Metaksas bu dönemde Prens'in karargâhındaki en yetkin ve saygın subaylardan biriydi. Ona göre ordunun ıslah edilmesi gerekiyordu. Ancak bunun radikal subayların baskısıyla değil, hanedanın güçlü liderliğinde yapılması lazımdı. Bunun için parlamentoya karşı sorumlu bakanlıklar yerine Prens'in yönetimindeki Genelkurmay Başkanlığı orduya hâkim olmalıydı.²²

Bu fikir ayrılıklarının derinleştiği süreçte, Jön Türk Devrimi'nden etkilenen reformist Yunan subayları, 1908 yılının Ekim ayında Askerî İttifak adında gizli bir cemiyet kurarak Harp Akademisi'nde örgütlenmeye başladılar. Örgüt, kısa sürede binden fazla genç subayı bünyesine katmayı başardı ve orduda etkili bir güç hâline geldi. Buna karşılık hükümet, Prens Konstantin'i ordunun genel müfettişi olarak tayin etti ve 12 Ağustos 1909'da Askerî İttifak'a mensup subayları tutuklamaya başladı. Tutuklamalar karşısında, Askerî İttifak'a bağlı subaylar 14 Ağustos'ta ayaklanarak hükümete muhtıra verdiler. Metaksas başta olmak üzere monarşist subayların ve hanedan mensuplarının Genelkurmaydan uzaklaştırılmasını istediler. Hükümet, darbeci subayları yatıştırmak için görüşmelere başlayınca ülke genelinde gösteriler patlak verdi. Mevcut siyasi düzenden rahatsız olan farklı çevreler kendi taleplerini gündeme getirmeye başladılar. Bu belirsizlik ortamında, Giritli siyasetçi Venizelos, mevcut siyasi tıkanıklığı aşabilecek bir lider olarak öne çıktı. Büyük Yunanistan hayalini gerçeğe dönüştürebilecek yeni bir siyasi düzen kurma vaadiyle iktidara yükseldi.²³

Venizelos'un 6 Ekim 1910'da başbakan olması, Metaksas'ın kariyerinde yeni bir sayfa açtı. Yeni başbakan, Metaksas'la birlikte çalışmak istiyordu. Çünkü Metaksas, Avrupa'da eğitim görmüş başarılı bir kurmay olarak reformcu subayların talep ettikleri yenileşmeyi sağlayabilirdi. Ancak bunları yaparken hanedanla yakın ilişkilerini kullanarak monarşistlerin endişelerini de dindirebilirdi. Yani Metaksas'ın yurt dışı kariyeri, ılımlı reformistlere; hanedanla ilişkisi de monarşistlere hitap etmekteydi.²⁴ Ancak Metaksas, Venizelos'un teklifini kabul etmesine rağmen ona güvenmiyordu. Venizelos'un darbeci subayların adamı olduğuna inanıyor ve onların talimatlarıyla hareket ettiğini düşünüyordu. Bu kapsamda Venizelos'un 1911 yılında Fransa'dan askerî ıslahat heyeti çağırmasına karşı çıktı. Bunun monarşistlere yönelik bir tasfiye girişimi olduğuna inandı. Fransızların Alman İmparatoruyla akraba olan Yunan hanedanına güvenmeyeceğini ve kendisi gibi Almanya'da eğitim görmüş subayları tasfiye edeceklerini düşünüyordu. Ancak görüş ayrılıklarına rağmen Metaksas, Venizelos'un yanında çalışmayı sürdürdü. Bu deneyim ona siyaset ve diplomasinin inceliklerini öğretti. Venizelos'un askerî danışmanı olarak reformistlerle, monarşistler, Fransızlarla Almanlar arasındaki denge ve nüfuz mücadelelerine yakından tanıklık etti.²⁵

5. Balkan Savaşları (1912-1913)

1912 yılına gelindiğinde Metaksas'ın Venizelos hakkındaki görüşleri değişmeye başladı. Günlüğüne yazdığı notta "Venizelos büyük bir adam. Geçmişine sünger çektiğine ve darbeci subaylarla bağlarını kopardığına inanıyorum. Eskiden bir radikaldi ancak devlet tecrübesi onu muhafazakârlaştırdı. Artık hanedana karşı samimi duygular beslediğini ve kralla birlikte hareket ettiğini düşünüyorum." demekteydi.²⁶ Venizelos da Nisan ayında Metaksas'a olan güvenini gösterdi ve onu Sofya'ya Bulgaristan'la yürütülen ittifak müzakerelerine gönderdi. Bu müzakerelerin başarıya ulaşması durumunda Yunan ve Bulgar orduları Osmanlı Devleti'ne

²²Papacomsa, "Ioannis Metaxas", 167.

²³Mark Mazower, "The Messiah and the Bourgeoisie: Venizelos and Politics in Greece, 1909-1912", *The Historical Journal*, 35/ 4 (1992): 885-904.

²⁴Papacomsa, "Ioannis Metaxas", 168.

²⁵Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 56-60.

²⁶Metaksas, *Diary*, 2: 97.

karşı birlikte hareket edeceklerdi. Metaksas kendisine böyle önemli bir görevin verilmesinden oldukça etkilendi. Sofya'dan karısına yazdığı mektupta "Venizelos bana hem başbakanlık müsteşarının hem de kurmay başkanının sorumluluğunu emanet etti" demektedir.²⁷

24 Eylül ile 5 Ekim tarihleri arasında gerçekleşen müzakereler sonucunda Metaksas ve Bulgar muhatapları, ittifak metni üzerinde anlaştılar ve 17 Ekim'de Osmanlı Devleti'ne savaş açtılar. Metaksas antlaşma metnini imzalar imzalamaz, Prens Konstantin'in karargâhına döndü ve savaşa katıldı.²⁸ Prens'in ordusu, Osmanlı kuvvetlerini arka arkaya yenilgiye uğratarak Bulgarlardan önce Selanik'e ulaştı ve 27 Ekim'de şehri teslim aldı. Bu zafer, Prens Konstantin'i ve kurmaylarını ulusal kahramanlara dönüştürdü. Çünkü Selanik'in ele geçirilmesiyle beraber Yunanistan sadece savaşı kazanmakla kalmadı Bulgarlara karşı da üstünlük sağladı. Bu durum Bulgaristan'da büyük rahatsızlık yarattı. Osmanlı topraklarının paylaşımı için Londra'da büyük güçlerin himayesinde bir konferans toplanmasına karar verildi.²⁹ Metaksas aralık ayında bu konferansa katılarak Avrupa diplomasisinin işleyişine tanıklık ettiği gibi Londra'yı ve İngiliz kültürünü tanıma fırsatı buldu. Karısına yazdığı mektupta "İngilizler sakın ve ağırbaşlı insanlar, geveze değiller ve her zaman nazikler" diyerek İngiliz kültürüne duyduğu saygıyı dile getirmekteydi.³⁰

Metaksas, Londra'dayken Yunanistan'da taht değişimi yaşandı. Selanik'i ziyaret eden Yunan Kralı I. George, 18 Mart 1913'te beklenmedik bir saldırıya uğradı ve kalbine isabet eden bir kurşunla öldürüldü. Veliiaht-prens Konstantin 21 Mart'ta tahtta geçerek Yunan kralı oldu. Bu sırada Londra'da Yunan-Bulgar ilişkileri gerilmişti. Osmanlı topraklarının paylaşımından memnun olmayan Bulgar heyeti hem Sırp'lardan hem de Yunanlardan toprak talep etmekteydiler.³¹ Bulgarların bu tehdidine karşı Metaksas nisan ayı boyunca çok önemli bir görev üstlendi ve Sırbistan ile askerî ittifak müzakerelerini yürüttü. 1 Mayıs 1913'te, olası bir savaşta gerçekleştirilecek askerî iş birliğinin çerçevesi üzerinde Sırp muhataplarıyla anlaşmaya vardı. Haziran ayında beklenen savaş başladı ve Metaksas yeniden Kral Konstantin'in karargâhına dönerek orduya katıldı.³² Bu savaşta Yunan ordusu, Bulgarları yenerek, Serez, Drama ve Kavala'yı ele geçirdi. Böylece Selanik ve kuzey Ege'deki Yunan hâkimiyeti kesinleşti.³³

Balkan Savaşları sonucunda Yunanistan, Kuzey Ege Adaları, Epir ve Makedonya'yı hâkimiyeti altına alıp, topraklarını iki kat genişletti. Bu kazanımlarla ülke nüfusu 3 milyondan 5 milyona çıktı.³⁴ Metaksas da aynı süreçte iki kez terfi alarak yüzbaşılıktan yarbaylığa yükseldi. Savaş boyunca müzakere masasından cepheye gidip gelerek kurmay zekâsını ve siyasi becerisini ortaya koyan Metaksas, imzaladığı ittifak antlaşmaları ve katıldığı muharebelerle ülkesinin elde ettiği kazanımlarda önemli bir pay sahibiydi.

6. Türk-Yunan Gerilimi (1913-1914)

Balkan Savaşları'nın ardından Metaksas, Yunanistan'ın yeni bir askerî stratejiye ihtiyacı olduğunu düşünmekteydi. Ona göre Türkler yenilmiş olmalarına rağmen eskisinden daha büyük bir tehditti. Çünkü o zamana kadar Balkan Devletleri arasında denge siyaseti izleyen Türkler, bundan sonra Ege Denizi'ne odaklanacaklar ve Yunan donanmasına karşı bir silahlanma yarışına gireceklerdi. Bu silahlanma yarışında denizlerde

²⁷Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 62-63.

²⁸Vatikiotis, 65.

²⁹Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi, 20. Yüzyıl* (İstanbul: Küre Yayınları, 2017), 2: 104.

³⁰Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 66.

³¹Metaksas, *Diary*, 2: 182.

³²Hellenic Army General Staff Army History Directorate, *A Concise History of the Hellenic Army General Staff 1901-2001* (Atina: Hellenic Army History Directorate, 2001), 140.

³³Jelavich, *Balkan Tarihi*, 2: 105.

³⁴Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 53.

üstünlüğü elde ettiklerinde Ege adalarını Türklere karşı savunmak mümkün olmayacaktı. Üstelik bu olası mücadelede Bulgarlar da Türklerin yanında yer alacak ve Yunan ordusunun Trakya'ya yönelmesine engel olacaklardı. Midilli, Sakız ve Sisam adalarını ele geçiren Türkler buralara dayanarak Yunanistan'ı denizden ablukaya alacak ve kendi barış koşullarını dayatabileceklerdi. Metaksas'a göre bu stratejik çıkmazı aşmak için Türklere denizden önleyici bir saldırı yapmak gerekiyordu. Bir baskınla Türk donanması tamamen yok edilmeli ve Türkleri denizlerde silahsızlandırarak bir antlaşma dikte edilmeliydi. Venizelos, Metaksas'ın bu planına karşı değildi. Ancak o Türklere karşı İngiltere ile birlikte hareket etmek istiyordu. Metaksas ise İngiltere'nin müdahil olması durumunda Türk-Yunan mücadelesinin büyük güçler arasında bir jeopolitik rekabete dönüşeceğini ve bu koşullarda Osmanlı donanmasını gafil avlamanın mümkün olmayacağını savunuyordu. Metaksas'a göre Çanakkale boğazı bir defa tahkim edilir ve savaşa hazırlanırsa İngiliz donanması bile orayı geçemez ve Türk donanması imha edilemezdi. Dolayısıyla saldırı tam bir gizlilik içinde, savaş ilan edilmeden yapılmalı ve yirmi dört saat içinde tamamlanmalıydı.³⁵

7. Birinci Dünya Savaşı'nın Çıkışı (1914)

Metaksas, Türklere karşı önleyici bir saldırının gerekliliği konusunda Venizelos'u ve kralı ikna etmeye çalışırken Temmuz 1914'te Birinci Dünya Savaşı başladı. Osmanlı Devleti, savaş başlar başlamaz tarafsızlık ilan etse de Alman yanlısı bir siyaset benimsedi. Buna karşılık İtilaf Devletleri, Osmanlıların savaşa girmesini engellemek için Türk-Yunan gerilimini azaltmak ve Türkleri yatıştırmak istediler. Uluslararası dengelerin Türklerin lehine geliştiğini düşünen Venizelos, Osmanlı Devleti ile sorunlarını çözmek için Eylül ayında Brüksel'e gitti ve burada Sadrazam Sait Halim Paşa ile görüşerek Ege adalarının egemenliğini paylaşmaya yönelik müzakereler yürüttü.³⁶ Bu süreçte Yunanistan'ın büyük savaşta nasıl bir siyaset izleyeceği hâlâ belli değildi. Eylül ayı başında Fransız orduları Alman ilerleyişini durdurunca Venizelos savaşın uzayacağını anladı ve Yunanistan'ın İngiltere'yle beraber hareket etmesi gerektiğine karar verdi. Ancak İtilaf Devletleri, Yunanistan'ın aralarına katılmasını istemiyor, bunun Bulgaristan ve Osmanlı Devleti'ni kışkırtacağını düşünüyorlardı.³⁷ Venizelos'un İtilaf Devletlerine katılma isteği, ülke içerisinde de itirazlara sebep oldu. Metaksas, Venizelos'la yaptığı görüşmede Alman ordularının kara muharebelerini kazanacağını ancak denizlerde İngiliz donanmasının galip geleceğini ifade etti. Bu yüzden Yunanistan'ın tarafsız kalması ve iki tarafla da iyi geçinmesi gerektiğini savundu. Aksi hâlde Yunanistan karada ve denizde kendisinden üstün güçlerle çarpışmak zorunda kalacak ve tehlikeli bir maceraya sivrulacaktı.³⁸ Metaksas'ın tarafsızlık siyaseti ülke içerisinde güçlü bir desteğe sahipti. Kral Konstantin, Alman kültürüne ve devlet modeline yakınlık hissediyor ve kayınbiraderi Wilhelm'e karşı savaşmak istemiyordu. Başbakan'a bilgi bile vermeden Dış İşleri Bakanı'na, Yunanistan'ın savaşta tarafsız kalmaya devam edeceğini bildiren bir telgrafı Almanya'ya göndermesini emretti. Bu durum, hükümetin Yunan-Sırp ittifak antlaşmasına ilişkin yorumuyla çelişmekteydi. Venizelos, kralın bu tutumu karşısında 7 Eylül'de istifasını sundu. Kral Konstantin, bu istifayı kabul etmese de Kral ile Başbakan arasında büyük bir fikir ayrılığı oluştu.³⁹

³⁵Başak, "Yunanistan'ın Çanakkale Planı", 38-43.

³⁶Mustafa Aksakal, *The Ottoman Road to Great War* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), 95.

³⁷George Kaloudis, "Greece and The Road To World War I: To What End?", *International Journal on World Peace*, 31/4 (2014): 13.

³⁸Metaksas, *Diary*, 2: 340-341.

³⁹Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 88.

8. Çanakkale Savaşları (1915)

Yunanistan'daki siyasi tartışmalar, Osmanlı Devleti'nin 29 Ekim'de Almanya'nın yanında savaşa katılmasıyla yeni bir boyut kazandı. Venizelos bu durumu tarihî bir fırsat olarak değerlendirdi ve İtilaf Devletleri ile Batı Anadolu'nun paylaşımına yönelik pazarlıklar yapmaya başladı. Ancak İngiltere ve Fransa, Yunanistan'dan önce Bulgaristan'ı kendi yanlarına çekmeyi amaçlıyorlardı. Bu sebeple Yunanistan'dan İkinci Balkan Savaşı'nda elde ettiği Doğu Makedonya'yı Bulgaristan'a vermesini istiyor, karşılığında ise Aydın'dan Edremit Körfezi'ne kadar uzanan Osmanlı topraklarını vadediyorlardı.⁴⁰ Venizelos bu teklifi 15 Ocak 1915'te Metaksas'la yaptığı toplantıda gündeme getirdi. Ancak Metaksas, Serez ve Drama'nın muğlak bir vaat karşılığında Bulgarlara bırakılmasına şiddetle karşı çıktı. Üstelik Yunanistan'ın Anadolu içlerinde uzun soluklu bir savaş yürütmesinin mümkün olmadığını savundu. Bu itirazlarını üç gün sonra kaleme aldığı raporda kapsamlı şekilde açıkladı. Bulgaristan'a toprak vermenin sakıncalarını bilen Venizelos, Metaksas'ın itirazlarını dikkate aldı.⁴¹ Ancak şubat ayında İngiliz ve Fransız donanmaları Çanakkale önlerine gelince Venizelos, Yunanistan'ın bu savaşa katılması gerektiğini savundu. Beklenmedik bir şekilde Kral da bu teklife destek verince Metaksas tüm nüfuzunu kullanarak Başbakanı bu plandan vazgeçirmeye çalıştı.⁴² 17 Şubat'ta Yunanistan'ın Çanakkale Seferi'ne katılımına ilişkin raporunu Başbakan'a sunarak, bu seferin neden başarısızlıkla sonuçlanacağını detaylarıyla açıkladı. Metaksas'a göre Türkler tahkimatını tamamlamış ve harekâtın baskın vasfı kaybolmuştu. Bu noktadan sonra Çanakkale'yi geçmek mümkün değildi. Boğazı denizden geçmek için öncelikle karadan bir çıkartma yapılarak Türk tabyalarının susturulması gerekiyordu. Ancak karadan başarılı bir çıkartma yapılsa bile Türkler kendi savunmalarını sürekli takviye edecekler ve savaş çıkmaza girecekti. Eğer Yunan ordusu bu sefere katılırsa Yunan toprakları savunmasız kalacak ve Bulgar saldırısına açık hâle gelecekti. Toplantının sonunda Metaksas başbakanı son kez uyardı. Askerî konularda onu yönlendirmekle görevli olduğunu ve eğer başbakan kendisine askerî bir konuda güvenmiyorsa istifasını sunacağını söyledi.⁴³ Metaksas'ın kararlılığı karşısında Venizelos Yunanistan'ın Çanakkale seferlerine sınırlı bir katkı sunmasını teklif etti. Ancak Kral Metaksas'ın fikrine güvenerek görüşünü değiştirdi ve Çanakkale seferine verdiği desteği çekti. Bunun üzerine Başbakan Venizelos 6 Mart'ta istifasını sundu ve siyasetten çekildiğini açıkladı.⁴⁴

9. Makedonya Cephesi (1915-1916)

Venizelos'un hükümetten çekilmesi ve İtilaf Devletleri'nin Çanakkale Savaşlarını kaybetmesi Yunanistan'da savaşa girme tartışmalarını bir süreliğine dindirir de bu durum uzun sürmedi. Haziran ayında seçimleri kazanan Venizelos 10 Ağustos'ta başbakanlığa geri döndü ve bir ay sonra da Alman yanlısı Bulgaristan seferberlik ilan etti. Bu durum Yunanistan'daki savaş tartışmalarını yeniden alevlendirdi. Venizelos, derhal Yunanistan'ın da seferberlik ilan etmesini ve Bulgaristan'a caydırıcı bir nota göndermesini istedi. Kral Konstantin ise orduyu harekete geçirme talebini kabul etmekle birlikte, Bulgaristan'a yönelik bir nota yayımlamayı reddetti. Ona göre Yunanistan'ın Sırbistan'a yönelik yükümlülükleri büyük güçlerin dâhil olduğu bir çatışmayı kapsamıyordu.⁴⁵ Başbakan ile Kral arasında yine bir fikir ayrılığı oluşmuştu. Bu durumda ordunun hükümete mi yoksa Krala mı sadık kalacağı büyük önem arz etmekteydi. Metaksas, Genelkurmay'ın monarşist

⁴⁰Eleftherios Venizelos, *Greece before the Peace Congress of 1919: A Memorandum* (New York: Oxford University Press, 1919), 15-17.

⁴¹Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 78.

⁴²Kaloudis, "Greece and The Road To World War I," 22.

⁴³Metaksas, *Diary*, 2: 407.

⁴⁴Andre Gerolymatos, "Lloyd George and Eleftherios Venizelos 1912-1917", *Journal of the Hellenic Diaspora*, 15/4 (1998): 44-45.

⁴⁵Kaloudis, "Greece and The Road To World War I", 26.

subayların kontrolünde kalmasını sağlayarak Kral Konstantin'in tarafsızlık siyasetine katkı sundu.⁴⁶

Ancak Venizelos, seçimleri kazanarak Yunan halkının güven oyunu aldığına inanıyordu. Bu yüzden istifa etmek yerine İtilaf Devletleri ile görüştü ve Bulgaristan tehlikesine karşı 150 bin kişilik bir kuvvet talep etti. Bu talebi kabul eden İngiltere ve Fransa, Eylül ayı sonunda Selanik'e asker çıkarmaya başladılar. 5 Ekim'de Venizelos Krala haber vermeden Parlamento'yu harekete geçirdi ve Sırbistan'a saldırımları durumunda Bulgarlara savaş açılması için karar çıkardı. Bu durum Kral ile Başbakan arasındaki tüm bağları kopardı. Dış işlerinden kimin sorumlu olacağı artık bir ihtilaf konusuydu.⁴⁷

6 Ekim'de Kral, Başbakan Venizelos'tan istifasını istedi. Ancak İngiliz ve Fransız kuvvetleri artık Yunan topraklarına ayak basmıştı. Yunanistan, hükümetin İtilaf Devletlerine verdiği taahhütler ile Kral'ın İttifak devletlerine verdiği güvenceler arasında kaldı. Bu belirsizlik ortamında Metaksas, Kral Konstantin'in tarafsızlık politikasını desteklemeye devam etti ve ordunun Venizelos'a karşı bir denge unsuru olarak kalmasını sağladı. Metaksas tıpkı Kral gibi Alman kültürüne ve militarizmine hayranlık duyuyor ve savaşı Almanya'nın kazanacağını düşünüyordu. Bu görüşlerini eşine gönderdiği mektupta açıkça dile getirmekte ve "Emre itaat, görev bilinci, soğukkanlılık, metanet, istikrar, kararlılık ve tevekkül; bunlar Alman milletin erdemleridir ve ancak güçlü insanların sahip olduğu özelliklerdir. İşte bu yüzden Almanların zafer kazanacağına inanıyorum." demektedir.⁴⁸

Metaksas, savaşı Almanya'nın kazanacağını düşündüğü için İtilaf Devletlerine katılma fikrine sonuna kadar karşıydı. Ona göre Almanya Slav hegemonyasına karşı Helenizmin doğal müttefikiydi ve Yunanistan tarafsız kaldığı sürece Yunan topraklarını Bulgarlara vermezdi. Bu yüzden Almanlarla düşman olmamak ve savaştan kaçınmak gerekiyordu.⁴⁹

Yunanistan'daki gelişmeleri yakından takip eden Almanya, İngiliz ve Fransız birliklerinin Selanik'e çıkmasının ardından, bölgedeki dengelerin kendi aleyhine bozulmasını engellemek için harekete geçti. Yunanistan'ın tarafsızlığının tehlikeye girmesi üzerine, Atina'ya çeşitli güvenceler vererek ülkeyi kendi safında tutmaya çalıştı. Buna göre, Yunanistan savaş dışında kaldığı sürece toprak bütünlüğü korunacak ve Anadolu'daki Rum nüfusun haklarına saygı gösterilecekti. Bu güvenceler, Kral Konstantin ve Metaksas'ı memnun etti ve Bulgar tehdidine karşı duyulan kaygıları yatıştırdı.⁵⁰

14 Ekim'de Bulgaristan seferberliğini tamamlayıp İttifak Devletleri'ne katıldı. Bunun üzerine İngilizler Sırp cephesinin çökmesini engelleyecek bir son dakika teklifi hazırlayarak 15 Ekim'de bunu Yunanistan'a sundular. İngiliz Dışişleri Bakanı Edward Grey'in doğrudan Kral Konstantin'e yazdığı mektupta, Yunanistan'ın İtilaf Devletleri safında savaşa katılması hâlinde, savaş sonrası elde edeceği kazanımlara ek olarak Kıbrıs'ın derhal Yunan egemenliğine bırakılacağı bildirildi. Kıbrıs, Yunan milliyetçileri açısından uzun zamandır ulaşılmaması gereken stratejik ve sembolik bir hedef olarak görülüyordu. Ancak Kral Konstantin, Almanya'ya verdiği tarafsızlık sözüne sadık kalarak bu teklifi reddetti.⁵¹

Bu karar, Yunan parlamentosunda ve kamuoyunda büyük bir tepkiye yol açtı. Venizelos, parlamentoda yaptığı konuşmalarda olası bir Alman zaferinin Yunanistan'ı felakete sürükleyeceğini açıkladı. Kral Konstantin, Venizelos'u huzuruna çağırarak iç işlerinde halkın iradesine saygılı olduğunu ancak dış politika gibi

⁴⁶Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 87-89.

⁴⁷Hellenic Army General Staff Army History Directorate, *Concise History of the Hellenic Army's Participation in the First World War 1914-1918* (Atina: Hellenic Army History Directorate, 1993), 39.

⁴⁸Metaksas, *Diary*, 2: 362.

⁴⁹Nikos Petsalis-Diomidis, *Greece at the Paris Conference (1919)* (Selanik: Institute for Balkan Studies, 1978), 34.

⁵⁰Esra Özşüer, "I. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Tarafsızlığına Karşı Venizelos-'Entente Cordiale' İşbirliği ve Propaganda Çalışmaları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 63 (2018): 259.

⁵¹David Lloyd George, *The Truth about the Peace Treaties*, (Londra: Victor Gollancz, 1938), 2: 1217.

uluslararası meselelerde yalnızca Tanrı'ya hesap vereceğini ifade etti. Venizelos ise Yunanistan'ın mutlak bir monarşi olmadığını vurgulayarak Kral'a açıkça meydan okudu.⁵²

Bu siyasi kriz sonucunda Kral Konstantin, parlamentoyu feshederek seçimlerin yenilenmesine karar verdi. Ancak Venizelos ve destekçileri bu kararı tanımadı ve seçimlere katılmayı reddetti. Aralık ayında gerçekleşen seçimlerde halkın yalnızca dörtte biri sandığa gitti ve oluşan yeni hükümetin meşruiyeti ciddi şekilde tartışılmalı hâle geldi.⁵³ Bu süreçte Metaksas, Kral'ın tarafsızlık siyasetini desteklemeye devam etti ve ordu içinde monarşist subayların kontrolünü sağlamlaştırarak, Kral'ın otoritesini sürdürmesine katkıda bulundu. Ancak Venizelos'un artan siyasi baskısı ve İtilaf Devletleri'nin Yunanistan üzerindeki etkisi, monarşist kanadı zor bir çıkmaza sürüklemekteydi.⁵⁴

1916 yılına gelindiğinde Selanik'teki yabancı asker sayısı 250 bini geçmişti. Yunan hükümeti bu güçlerin şehri terk etmesi için İtilaf Devletleri ile görüşüyor ancak bir sonuç alamıyordu.⁵⁵ Hükümetin etkisiz kaldığı bu dönemde Kralın sağlığı bozulmuş ve siyasetle ilgilenemez duruma gelmişti. Metaksas, bu koşullarda öne çıkarak, monarşist grubun fiilî lideri konumuna geldi. Kraliçe ile görüşerek hanedanın desteğini muhafaza ederken ordunun monarşistlerin idaresinde kalması için gerekli tedbirleri aldı.⁵⁶

10. Yedek Kuvvetler ve Kasım Olayları (1916-1917)

1916 baharında Makedonya'da askerî açıdan çok nazik bir ortam vardı. Yunan ordusu Selanik'te konuşlanmış 250 binden fazla İtilaf kuvveti ile Batı Trakya ve Kuzey Makedonya'yı kuşatmış İttifak kuvvetleri arasında kalmıştı. Almanya, Yunanistan'dan İtilaf Devletlerine tanıdığı serbest geçiş hakkını İttifak Devletlerine de tanınmasını istiyor ve Yunan birliklerinin Alman ordusunun önünden çekilerek tarafsız kalmasını talep ediyordu. İki düşman ordunun tarafsız ülke topraklarında konuşlanmaya çalıştığı bu ortamda gerilim hızla yükseldi ve 26 Mayıs'ta Alman kuvvetleri, Yunan sınırını geçerek Roupel Kalesi'ni işgal etti.⁵⁷ Yunan ordusu bu işgale direnmeyince İtilaf Devletleri, Kral'ın Almanya ile iş birliğine girdiğini düşünerek Yunan ordusundan silah bırakmasını istedi. İtilaf Devletlerinin ablukasından ve işgalinden endişe eden Yunan hükümeti bu talebe boyun eğdi ve 6 Haziran'da ordularını terhis etmeye başladı.⁵⁸ Metaksas bu koşullarda inisiyatif aldı ve terhis edilen askerleri yeniden silahlandırarak onları Yedek Kuvvetler (Epistratoi) adını verdiği paramiliter bir güce dönüştürdü. Böylece İtilaf Devletlerinin olası işgallerine karşı bir direniş örgütlediği gibi Venizelos taraftarlarına karşı da baskı kurmayı başardı.⁵⁹

Yaz ayları boyunca Yunanistan'da kamu düzeni hızla bozuldu ve İtilaf Devletleri, ülkenin stratejik noktalarını işgal etmeye başladılar. Ağustos sonunda Bulgar ordusu, 2. Balkan Savaşlarında kaybettiği Kavala ve Serez'i işgal etti. Bu durum Yunanistan'da büyük bir tepki uyandırdı. Bulgar ordusunun Selanik önlerine gelmesiyle o zamana kadar işgalci güç olarak görülen İtilaf kuvvetleri, Bulgar ordularının ilerleyişini engelleyen koruyucu bir güce dönüştü. Venizelos taraftarı subaylar Bulgar ilerleyişine karşı direniş yapmaya karar verdiler ve Selanik'te bir geçiş hükümeti kurdular. Ekim ayında Selanik'e gelen Venizelos burada İtilaf Devletlerinin desteğiyle Kral'a meydan okuyan yeni bir hükümet meydana getirdi. Bu durumdan cesaret

⁵²Kaloudis, "Greece and The Road To World War I", 27.

⁵³John Campbell ve Philip Sherrard, *Modern Greece* (New York: Praeger, 1968), 120.

⁵⁴Metaksas, *Diary*, 2: 414-439.

⁵⁵J. Carey ve A. Carey, *The Web of Modern Greek Politics* (New York: Columbia University Press, 1968), 93.

⁵⁶Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 90.

⁵⁷Lloyd George, *The Truth about the Peace Treaties*, 1218-1219.

⁵⁸Papacomsa, "Ioannis Metaxas", 169.

⁵⁹Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 98.

alan İtilaf Devletleri, Yunan donanmasını silahsızlandırmak için Atina'ya girmeye karar verdiler. 1 Aralık'ta şehre giren İtilaf kuvvetleri bir çatışma beklemiyorlardı. Ancak Metaksas'ın örgütlediği Yedek Kuvvetlerin şiddetli direnişiyle karşılaştılar ve 200'e yakın kayıp vererek çekilmek zorunda kaldılar. Tarihe "Kasım Olayları" (Noemvriana) olarak geçen bu muharebe sonrasında Yedek Kuvvetler, şehirdeki Venizelos taraftarlarına saldırdılar ve çok sayıda sivil kaybın yaşanmasına sebep oldular.⁶⁰

Kasım Olayları sonrasında Selanik ve Atina hükümetleri arasındaki tüm ipler koptu. Selanik'teki geçici hükümet, Kral'ı tahttan indirdiğini açıklayıp İttifak Devletlerine savaş ilan ederken Atina Rum Patriği, Venizelos'u aforoz etti. Yunan toplumu, Kralcılar ve Venizelosçular olmak üzere ikiye bölündü ve her iki taraf da diğerini vatan hainliği ile suçlamaya başladı. İtilaf Devletleri, Selanik yönetimini meşru Yunan hükümeti olarak tanıdılar ve Atina'yı ablukaya aldılar. Kral Konstantin 6 ay süren mücadelenin sonunda 11 Haziran 1917'te tahttan feragat ettiğini açıkladı ve tahtı oğluna bıraktı. Metaksas ve diğer monarşist subaylar da Venizelos tarafından Korsika'ya sürgüne yollandı.⁶¹

11. Sürgün Dönemi (1917-1920)

27 Haziran 1917'de Korsika'ya ulaşan Metaksas burada üç yıl sürecek sürgün hayatına başladı. Savaşlarla ve siyasi çekişmelerle geçen uzun yılların ardından, günlerini kitap okuyarak, ailesiyle gezerek ve çocuklarıyla ilgilenerek geçirdi. Bu zorunlu inziva sürecinde savaş sonrası dünyayı anlamaya ve ideolojisini temellendirmeye çalıştı. Askerî ve kültürel açıdan üstün gördüğü Almanya'nın savaşı kaybetmesi onu derinden etkilemişti. Çünkü Almanya ile beraber kendi benimsediği militarist ve monarşist değerler de yenilgiye uğramıştı. Bu durumu açıklamak için daha fazla okumaya ve görüşlerini yazmaya başladı. Ona göre galip devletler Almanya'yı ve Alman devlet modelini şeytanlaştırmaya çalışıyorlardı. Ancak Prusya militarizmi, insanlığın ve toplumun doğal düzeniydi. Hiyerarşik toplumlarda liyakatli ve üstün yetenekli kişiler öne geçerken demokrasilerde bu vasıflar liderlik unsurları olmaktan çıkıyor bunun yerine kitleleri etkileme ve kışkırtma becerisi belirleyici oluyordu. Halkın desteğini kazanmanın, gerçek liyakatten ve entelektüel üstünlükten daha önemli olduğu bir sistemde, en yetkinler değil, kitleleri en iyi manipüle eden kişiler iktidara geliyordu. Bu da "daimî bir iç savaş" ortamı yaratmakta, toplumsal güvensizliği ve bölünmüşlüğü teşvik etmekteydi. Metaksas'ın Prusya modeline duyduğu bu inanç, ilerleyen yıllarda kuracağı otoriter rejimin habercisiydi.⁶²

Metaksas, sürgün yıllarında sakin ve münzevi bir hayata sahip olsa da bu yıllar onun için bir belirsizlik ve endişe dönemi idi. Savaş yıllarında İtilaf Devletlerine karşı bir siyaset takip etmiş, Fransa'nın Yunanistan'da nüfuz kazanmasına engel olmaya çalışmıştı. Ancak şimdi Fransızların gözetiminde yaşamak zorundaydı. Bu süreçte, Fransızların kendisini Yunanistan'a teslim edebileceğinden ya da bir suikast ile ortadan kaldırılabileceğinden korkmuştu. Fransa'ya karşı duyduğu güvensizlik ve siyasi düşmanlık, onu 1919 yılının Ocak ayında İtalya'ya kaçmaya zorladı. Ancak bu kaçış sırasında ailesini yanında götüremediği için uzun süre ailesinin yaşamından endişe etti. Ailesi ancak Haziran 1919'da İtalya'ya geçiş izni aldı ve Metaksas'la buluşabildi.⁶³

1920 yılının Ocak ayında, Metaksas Kasım Olaylarındaki rolü nedeniyle idama mahkûm edildi. Bu karar, onun ülkesine geri dönme umutlarını tamamen ortadan kaldırdı. Giderek artan bir öfke ve intikam duygusuyla günlüğüne "Hem gururluyum hem de kederliyim. Evet, onların düşmanıyım ve hâlâ teslim olmadım." diye yazdı.⁶⁴ Ancak 1920 yılının ilerleyen aylarında Venizelos'un siyasi gücü zayıflamaya, monarşistlerin

⁶⁰George B. Leon, *Greece and the Great Powers 1914-17* (Selanik: Institute of Balkan Studies, 1974), 436.

⁶¹Kaloudis, "Greece and The Road To World War I", 41.

⁶²Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 101-102.

⁶³Vatikiotis, 104.

⁶⁴Metaksas, *Diary*, 2: 517.

Yunanistan'daki etkisi ise artmaya başladı. Kasım 1920 seçimlerinde Venizelos, monarşistlere karşı ağır bir yenilgi aldı ve siyasetten çekildi. İktidarı ele geçiren monarşistler, Metaksas da dâhil olmak üzere sürgündeki subaylara af çıkardı ve onları yeniden orduya kabul etti. Böylece Metaksas, üç yıllık sürgünün ardından ülkesine dönmeyi başardı.⁶⁵

12. Siyasete Girişi (1920-1923)

23 Kasım'da ülkesine dönen Metaksas ilk iş olarak seçimleri kazanan eski yol arkadaşı Gunaris ile görüştü. Ancak saatler süren görüşme sonucunda mevcut hükümetle çalışamayacağını anladı. Gunaris, Metaksas'ın tüm uyarılarına rağmen Venizelos'un başlattığı Anadolu Seferini sürdürme kararı almıştı. Metaksas bu şartlar altında askerî bir sorumluluk almak veya sefere dâhil olmak istemiyordu. 25 Aralık'ta korgenerallik rütbesine terfi ettirilmesine rağmen emekliliğini istedi ve ordudan ayrıldı.⁶⁶ Gunaris, mart ayında başbakan olduktan sonra Metaksas'tan tekrar ordunun başına geçmesini ve Anadolu seferini yönetmesini rica etti. Ancak Metaksas, Anadolu seferinin başarısızlığa mahkûm olduğu görüşündeydi. Ona göre Anadolu içlerine ilerleyen Yunan ordusunu ikmal etmek ve ihtiyaçlarını karşılamak mümkün değildi. Bölge halkının büyük çoğunluğu Türklerden oluşmaktaydı ve Türk ulusu Anadolu'da Yunan varlığını asla kabul etmeyecekti. Yunan ordusu Ankara'yı ele geçirse bile Türkler savaşıma devam edecek ve Anadolu'nun tamamını işgal etmek gerekecekti. Ancak Yunanistan'ın bunu yapabilecek ne kaynağı ne de nüfusu vardı. Türkler Sevr Antlaşması'nı imzalasalar bile bir şey değişmezdi. Yunanistan, seferberliği sonlandırdığı ve ordusunu terhis ettiği anda İzmir, Türklere karşı yine savunmasız kalırdı. Bu yüzden tek çare Rum azınlığın güvenliğini sağlayacak bir antlaşma yaparak Anadolu'dan çekilmektir. Böylece Türklerle dostluk kurulabilir ve Trakya'daki kazanımlar korunabilirdi. Ancak Gunaris Anadolu'dan çekilme kararının siyasi sorumluluğunu almak istemedi. Bu yüzden Metaksas, mevcut yönetimle yollarını ayırdı ve siyaseten onlarla arasına mesafe koydu.⁶⁷

Metaksas, monarşistlerle yollarını ayırdıktan sonra siyasetle uğraşmak yerine öncelikle maddi durumunu güçlendirmeye karar verdi. Ona göre siyasette kalıcı olmak için düzenli bir gelir kaynağına sahip olmak gerekiyordu. Bu amaçla 1921 yılından itibaren girişimci bir Alman şirketiyle çalışarak borsa ve emlak piyasasına yatırım yapmaya başladı. Ailesinin çeşitli mülklerini kira geliri sağlayacak şekilde değerlendirdi. Böylece 800 drahmi olan emekli general maaşının çok üzerinde 4200 drahmi tutarında bir aylık gelir temin etti.⁶⁸

Maddi durumunu güvence altına aldıktan sonra yayıncı arkadaşlarıyla görüşerek onların gazetelerinde (*Nea Imera* ve *Chronika*) siyasi yazılar yazmaya başladı. Yazılarında Venizelos'un politikalarını kapsamlı şekilde eleştirmekte ve Venizelos'un başlattığı Anadolu seferine karşı çıkmaktaydı.⁶⁹ Ancak 1921 baharında Yunan ordusu Afyon ve Eskişehir'i ele geçirdi ve Ankara'ya doğru yürüyüşe geçti. Bu durum Yunanistan'da büyük bir coşku ve heyecan uyandırdı. Metaksas'ın bu ortamda görüşlerini açıkça ifade etmesi kolay değildi. 30 Haziran'da günlüğüne "Yunanlar, hayal ve fantezileri yerine millî menfaatlerini takip etmedikleri sürece güçlü bir devlete sahip olamazlar. Ancak Bizans İmparatorluğunu canlandırma hayalinden kimse vazgeçemiyor. Böyle bir ortamda ben ne yapabilirim? Onlara açıktan karşı çıkmak beni de mahvetmez mi?" diye yazdı.⁷⁰

⁶⁵Richard Clogg, *A Concise History of Greece* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 95.

⁶⁶Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 108.

⁶⁷Köylü, "İnönü Muharebeleri'nden Sonra", 165-189.

⁶⁸Metaksas, *Diary*, 2: 655.

⁶⁹Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 115.

⁷⁰Metaksas, *Diary*, 3: 116-126.

Eylül 1921'de Yunan ordusu Metaksas'ın öngördüğü gibi Anadolu içlerinde yenilgiye uğradı. Bu durum Yunanistan'da Anadolu seferine olan yaklaşımı değiştirdi ve Metaksas eleştirilerini daha rahat kaleme alma imkânı buldu. Ancak yazdığı yazılar, Metaksas'ın bir zamanlar beraber hareket ettiği monarşist siyasetçilerle arasını bozdu. Başbakan Gunaris kendisini sorumluluktan kaçmakla suçlarken hükümet yanlısı yazarlar *Protevousa* ve *Embros* gazetelerinde Metaksas aleyhinde yazılar kaleme aldılar ve onu savaş zamanı Yunan ordusunun moralini bozmakla suçladılar. Buna karşın Metaksas, *Chronika* ve *Estia* gibi gazeteler aracılığıyla eleştirilere yanıt vererek Yunanistan'ın Anadolu'ya değil Trakya'ya odaklanması ve Türklerle anlaşarak savaşı sonlandırması gerektiğini savundu. Ona göre Ege Rumlarının güvenliği uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınmalı ve Yunan ordusu Anadolu'yu boşaltmalıydı. Bu görüşleri Metaksas'ı siyaseten bağımsız bir konuma taşıdı. Venizelos ve Kral taraftarlarını aynı anda eleştirerek partiler üstü bir ulusal birlik hükümeti kurulmasını önerdi. Ancak bu tutumu monarşist hükümetle arasını daha da açtı. Mayıs 1922'de yaşanan hükümet krizinde, Başbakan Gunaris, yeni kabinede Metaksas'a bakanlık teklif edilmesine karşı çıktı ve siyaseten onu dışladı. Metaksas bu durumun farkındaydı. Günlüğüne düştüğü notta, halkın hâlâ milliyetçi hayallerin peşinden koştuğunu ve bu konudaki görüşlerinin onu bir felaket tellalı gibi gösterdiğini yazdı.⁷¹ Bu durum 1922 yılının Ağustos ayına kadar devam etti.

30 Ağustos'ta Anadolu'daki Yunan ordusu yenilgiye uğradı ve Türk ordusu, on gün içinde İzmir'e girdi. Yunanistan'ın tüm iktisadi ve beşerî kaynaklarını tüketen Anadolu seferinin böyle büyük bir bozgunla neticelenmesi ülkedeki siyasi ve toplumsal dengeleri kalıcı olarak alt üst etti. Bu Metaksas'ın en karamsar öngörüsünü bile aşan bir durumdu. Yenilginin hesabını sormak isteyen subaylar, 22 Eylül'de General Plastiras ve Gonatas önderliğinde bir askerî darbe gerçekleştirdiler. Darbeciler Kral Konstantin'i tahttan uzaklaştırdılar ve Başbakan Gunaris dâhil olmak üzere monarşist hükümetin önde gelen isimlerini idam ettiler.⁷²

Metaksas, tanınmış bir monarşist olmasına rağmen Anadolu seferine başından beri karşı çıktığı ve eski hükümetle arasına mesafe koyduğu için darbecilerin hedef listesinde değildi. Üstelik monarşist liderlerin tasfiye edilmesi Metaksas'ın önünü açmıştı. Bu şartlar altında Metaksas Özgür Düşünenler (Eleftherophrones) adını verdiği bir parti kurmaya karar verdi. Metaksas bu şekilde, Venizelos karşıtlarının lideri olmak, ülkedeki kutuplaştırmayı sona erdirmek ve monarşi ile anayasal düzen arasında bir uzlaşma sunmak istiyordu. Bu amaçlarına uygun şekilde bir parti programı hazırladı ve bu programı 13 Ekim'de *Nea Imera* gazetesinde ilan etti. Programa göre monarşi ulusal istikrar için gerekliydi. Ancak partinin önceliği geniş halk kitlelerinin çıkarlarıydı. Sanayi desteklenecek, tarım makineleşecek ve işçilerin hakları korunacaktı. Klasik eğitim yerine meslekî eğitim desteklenecek ve ülkenin ihtiyaçlarına göre altı farklı lise türü oluşturulacaktı. Ordu güçlendirilecek ve siyasetten uzaklaştırılacak, dış politikada komşu devletlerle iyi ilişkiler kurulacak ve barışçıl bir siyaset takip edilecekti. Partinin programı, Metaksas'ın siyaset anlayışını açıkça ortaya koydu. Sınıf rekabetine dayanan liberal demokrasi veya işçilerin egemenliğine dayanan sosyalizm yerine Metaksas, toplumsal eşgüdüm ve dayanışmaya önem veren solidarist ve korporatist bir düzeni savunuyordu.⁷³

13. İkinci Sürgünü (1923-1924)

Metaksas'ın parti programını açıkladığı dönemde, Yunanistan'da siyasi kutuplaşma doruk noktasındaydı. Anadolu seferinin yarattığı sorunlar Venizelos taraftarları ile monarşistler arasındaki gerilimi artırmaktaydı. 1923 yılının ilerleyen aylarında taraflar daha da sertleşerek rejimin kendisini tartışmaya başladılar. Askerî ittifak mensupları açık bir şekilde monarşinin kaldırılarak bir cumhuriyet kurulması gerektiğini savun-

⁷¹ Metaksas, 152-155.

⁷² Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)* (İstanbul: Derlem Yayınları, 2010), 514-524.

⁷³ Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 121-122.

maktaydılar. Bu durum monarşistlerin de radikalleşmesine yol açıyordu. Metaksas'ın partisini seçimlere hazırladığı süreçte ordudaki kral taraftarları bir karşı-darbe hazırlayarak 20 Ekim'de General Leonardopolos önderliğinde harekete geçtiler. Metaksas, bu darbeye doğrudan katılmasa da onlara destek verdiği iddiasıyla hedef hâline geldi. Özellikle *Politeia* gazetesinde yayımlanan yazıları, cumhuriyet taraftarları tarafından darbe propagandası olarak değerlendirildi. Darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Yunanistan'da kalmasının tehlikeli olduğunu anlayan Metaksas, ülkeden ayrılmaya karar verdi ve 27 Ekim'de bir Norveç kargo gemisine binerek İtalya'ya gitti.⁷⁴ Roma'da Başbakan Mussolini ile bağlantı kurmaya çalıştı ancak aradığı siyasi desteği bulamadı. Bu sırada *Le Matin* gazetesi, Metaksas'ı Fransa'ya davet ederek kendisine bir dizi röportaj yapmayı teklif etti. Bu teklifi kabul eden Metaksas aralık ayında Paris'e giderek Anadolu seferinin sorumluluğunu Venizelos hükümetine bağlayan röportajlar verdi. Böylece Avrupa kamuoyuna ve Fransız devlet adamlarına kendini anlatma ve imajını güçlendirme imkânı buldu.⁷⁵

Metaksas Fransa'dayken Yunanistan'da kraliyet sona erdi. Askerî darbe mensupları, monarşist partilerin dışlandığı bir seçim düzenleyerek 16 Aralık'ta yeni bir parlamento oluşturdular. Yeni parlamento, ülkede kalıcı bir rejim değişikliği gerçekleştirmek için hızla harekete geçti. 1924 yılının başlarında, Kral II. George ülkeyi terk etmek zorunda kaldı ve monarşi fiilen sona erdi. Venizelos taraftarları ve radikal cumhuriyetçiler, ordunun desteğini de arkalarına alarak Mart 1924'te İkinci Yunan Cumhuriyeti'ni ilan ettiler.⁷⁶

14. İkinci Cumhuriyet ve Ulusal Birlik Hükümeti (1925-1928)

Metaksas, cumhuriyetin ilanının ardından siyasi hayatta varlık gösterebilmek için uzlaşmacı bir tutum benimsedi. Yeni rejimi resmen kabul ettiğini duyurarak sürgünden döndü ve siyasi faaliyetlerini cumhuriyet çerçevesinde sürdüreceğini ilan etti. Bu tutumu, onu radikal monarşistlerden uzaklaştırsa da çalkantılı ve öngörülemez Yunan siyasetinde varlığını korumasını sağladı. Ülke, cumhuriyet, askerî cunta, karşı-devrim ve monarşi tartışmaları arasında savrulurken Metaksas, dengeleri gözetken ve krizleri aşabilen bir devlet adamı imajı sergiliyordu. Bu tarafsız ve çözüm odaklı devlet adamı imajı sayesinde farklı kesimlerle birlikte hareket edebilen ve esnek koalisyonlar oluşturabilen bir siyasetçiye dönüştü. 1925 ve 1926'da Venizelos taraftarı generaller birbirleri aleyhine darbeler yapıp, yıpranırlarken Metaksas bu süreçlerin dışında kaldı ve değişen dengelere uyum sağlamayı başardı. 1926 seçimlerinde oyların %15,8'ini alarak 54 milletvekili kazandı ve önemli bir siyasi aktör hâline geldi. Bu başarının sonucunda, Alexandros Zaimis liderliğinde kurulan Ulusal Birlik Hükümetine (Ekoumeniki) katılarak Ulaştırma Bakanı oldu.⁷⁷

Metaksas, Ulaştırma Bakanı olarak görev yaptığı dönemde, özellikle kara yolu altyapısı, demir yolu inşaatı ve sulama projeleri gibi kamu yatırımlarına odaklandı. Hükümette geçirdiği 18 aylık süre boyunca devlet işleyişini yakından gözlemleme fırsatı buldu. Ancak görev süresi boyunca, milletvekillerinin kişisel çıkarları doğrultusunda atama ve ihale taleplerinde bulunmaları onu rahatsız etti. Parlamenter sistem içinde hükümetin verimli çalışmasını engelleyen siyasi müdahaleler, Metaksas'ın devlet yönetimine dair görüşlerini keskinleştirdi. Özellikle, bakanlığın proje ve bütçe kararlarına sürekli olarak siyasilerin müdahale etmesi, kamu yatırımlarının etkili bir şekilde yürütülmesini zorlaştırıyordu. Metaksas, bu tür uygulamaların devleti zayıflattığını ve Yunanistan'ın siyasi istikrarsızlığının temel nedenlerinden biri olduğunu düşünüyordu. Bu bağlamda 18 Şubat 1927'de günlüğüne "Parlamenter sistem altında ilerlemenin imkânsız olduğuna inanı-

⁷⁴Cliadakis, "The Political and Diplomatic", 117.

⁷⁵Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 125.

⁷⁶Jelavich, *Balkan Tarihi*, 2: 184-185.

⁷⁷Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 127-130.

yorum.” diye yazdı.⁷⁸

15. Venizelos’un İktidarı ve Siyasetten Çekilmesi (1928-1932)

Cumhuriyetin yapısal sorunları ve iç çekişmeleri, 1928 seçimlerinde Venizelos’un kurduğu Liberal partinin büyük bir zafer kazanmasına yol açtı. Halk, istikrarsız koalisyon hükümetlerine ve sürekli değişen yönetimlere olan güvenini kaybetmiş, ülkenin siyasi ve ekonomik sorunlarını çözebilecek güçlü bir lidere ihtiyaç duymaktaydı. Venizelos, cumhuriyetçi generaller ile sivil siyasetçiler arasındaki gerilimi yatıştırabilecek ve parlamenter sistemin işleyişini güçlendirebilecek tek isim olarak görülüyordu. Ancak, Venizelos’un siyasete dönüşü, Metaksas’ın konumunu ciddi şekilde değiştirdi. Partisinin oyu yüzde 5’e gerilerken kendi memleketi Kefalonya’dan bile milletvekili seçilemedi. Daha önce parlamenter sistem içinde bir denge unsuru olmayı hedefleyen Metaksas, Venizelos’un geniş halk desteği karşısında siyasi önemini yitirdi. Partisine mensup milletvekilleri, Venizelos önderliğinde kurulan Liberal ve Radikal Demokrat koalisyonunda yer alsa da Metaksas siyasetten çekilmeye karar verdi.⁷⁹

Metaksas, 1928-1932 yılları arasında siyasetten uzak durdu. Bu dönemde ailesiyle daha çok zaman geçirdi ve kızlarının üniversiteye yerleşmeleri için onların dersleriyle bizzat ilgilendi. 1930 yılında küçük kızı Nana’ya verem teşhisi konulunca onu İsviçre’de bir sanatoryuma götürdü ve tedavisi süresince kızının yanında kaldı. Bu zorlu süreçte kendi sağlığı da bozuldu ve apandisit ameliyatı geçirdi. Ameliyat sonrasında bir süre daha sağlık sorunlarıyla boğuşan Metaksas, günlüğüne 1931 senesinin hayatının en kötü yılı olduğunu yazdı.⁸⁰ Ancak 1932 yılına gelindiğinde, aile içindeki sağlık sorunları büyük ölçüde geride kalmış, Metaksas’ın iki kızı da üniversiteye yerleşmişti. Bu dönemde, siyasi atmosfer de hızla değişmeye başladı. Venizelos’un 1932 seçimlerinde meclisteki çoğunluğunu kaybetmesiyle Yunanistan’da yeni bir siyasi denge arayışı doğdu. Bu gelişmeler, Metaksas’ın uzun süredir uzak kaldığı siyasete geri dönmesi için uygun bir zemin hazırladı.⁸¹

16. Siyasete Dönüşü ve Venizelos’la Mücadelesi (1933-1934)

1932 seçimlerinden birinci parti olarak çıkan monarşi yanlısı Halkçı Parti, kasım ayında kendi hükümetini kurdu. Yeni Başbakan Çaldaris, İç İşleri Bakanlığı’na Metaksas’ı getirdi. Ancak, meclis çoğunluğunun yetersizliği yüzünden hükümet fazla uzun süre dayanamadı. Cumhuriyetçi generallerin desteğiyle Venizelos, Ocak 1933’te hükümeti düşürmeyi başardı ve ülkeyi yeniden seçime götürdü. Mart ayında yapılan seçimlerde, monarşistler bir kez daha zafer kazandı ve mecliste daha büyük bir çoğunluk elde etti. Çaldaris yeniden başbakan oldu ve Yunanistan’ın meşruti monarşiye geri dönmesi ciddi şekilde tartışılmaya başlandı. Bu durum, cumhuriyetçi subaylar arasında büyük bir huzursuzluğa yol açtı. Seçim sonuçlarını kabul etmeyen cumhuriyetçi generaller, bir isyan başlatarak Venizelos’u diktatör ilan etmek istediler. Ancak darbe girişimi hızla bastırıldı ve başarısızlıkla sonuçlandı. Darbe girişiminin ardından, Venizelos’un siyasi konumu ciddi şekilde zayıfladı. Her ne kadar isyana doğrudan katılmamış olsa da birçok kişi onu bu girişimin perde arkasındaki isim olarak görmekteydi. Artan siyasi gerilim, Venizelos’un düşmanlarını harekete geçirdi ve darbe girişiminden üç ay sonra bir suikast girişimine hedef oldu.⁸²

Suikast girişiminden sağ kurtulan Venizelos, kamuoyunu yeniden kendi etrafında toplamak ve siyasi desteğini güçlendirmek için ülkenin yakın tarihine odaklanan bir dizi makale kaleme aldı. Bu yazılarda,

⁷⁸Metaksas, *Diary*, 3: 902.

⁷⁹Jelavich, *Balkan Tarihi*, 2: 186-187.

⁸⁰Metaksas, *Diary*, 3: 669.

⁸¹Cliadakis, “The Political and Diplomatic Background”, 117-118.

⁸²Clogg, *A Concise History of Greece*, 103.

Kral Konstantin ile yaşadığı ihtilafın nedenlerini detaylı bir şekilde açıklayarak, geçmişteki kararlarını haklı göstermeye çalıştı. 1915-1916 yıllarında yaşanan ayrışmanın sorumluluğunu monarşistlere yükleyerek, cumhuriyetin devamlılığının Yunanistan için en doğru yol olduğunu savundu. Venizelos'un bu hamlesi, onun yalnızca siyasi konumunu pekiştirmekle kalmadı, aynı zamanda monarşi yanlılarıyla olan tarihsel mücadelesini de gündeme taşıdı.⁸³

Bu süreç, Metaksas'a kamuoyu önünde Venizelos'a meydan okuma fırsatı sundu. Venizelos'un anlatısını tek taraflı bir propaganda olarak gören Metaksas, 1934 yılı boyunca gazetelerde yayımladığı 70 adet makale ile bu tarihsel süreci kendi monarşist bakış açısıyla ele aldı. Kral Konstantin'in politikalarını savunarak Venizelos'un ülkeyi siyasi bir kaosa sürüklediğini ve Anadolu seferinin sorumluluğunun büyük ölçüde ona ait olduğunu öne sürdü. İki lider arasındaki bu entelektüel ve siyasi polemik, yalnızca tarihsel gerçekleri değil, Yunanistan'ın geleceğini de belirleyecek bir tartışmaya dönüştü. Bu atışma, basın ve halkın yoğun ilgisini çekerek monarşinin geri getirilip getirilmemesi tartışmalarıyla iç içe geçti. Venizelos'un cumhuriyetin tek güvenilir lideri olduğunu kanıtlama çabası, Metaksas'ın ise monarşinin devlet istikrarı için vazgeçilmez olduğu tezini güçlendirme mücadelesi, Yunan siyasetini daha da kutuplaştırdı.⁸⁴

1935 Ocak'ında Metaksas gazete yazılarını sonlandıracak bir son söz (epilogue) kaleme aldı. Bu yazısında Yunanistan'ın bir yol ayrımında olduğunu ifade etti. Çünkü her ulusun bir ideale, bir ortak ülkeye ihtiyacı vardı. Metaksas, kendi gençliğinde bu ortak hayalin *Megali İdea* olduğunu ifade ediyordu. Tüm Yunan ulusu, İyon Adaları, Teselya, Girit, Makedonya ve Epir'in ana vatanla birleşmesi hayalini kuruyor ve bu ortak hayalle bütünleşerek, ulusal kimliklerini güçlendiriyorlardı. Ancak Anadolu macerasının 1923 Türk-Yunan nüfus mübadelesiyle bitmesi bu hayali yok etmiş ve o tarihten itibaren Yunan ulusunun bir ülküsü kalmamıştı. Ancak bir ulus ortak bir hayali olmadan var olamazdı. Bu yüzden Yunan ulusunun yeni bir ülkeye ihtiyacı vardı. Bu ülke sınırların genişletilmesi değil Yunan kültür ve medeniyetinin yeniden yükseltilmesi olmalıydı. Bu amaçla Yunanistan, Metaksas'ın "millî devlet" adını verdiği bir yapılanmaya gitmeliydi. Millî devlet, millî uyanışı ve millî birliği sağlayacak solidarist ve korporatist bir devlet anlayışıydı. Bu devlet anlayışı Alman militarizminden ve İtalyan faşizminden etkilenecek devleti ve toplumu bir bütün olarak görmekte ve ülkenin farklı çıkar gruplarına bölünmesine karşı çıkmaktaydı. Metaksas'ın sonsözünde tasvir ettiği millî devlet modeli onun gelecekte inşa edeceği düzenin işaretçisiydi.⁸⁵

17. Başbakanlığa Yükselişi (1935)

Monarşinin ihyasına yönelik talepler günden güne artarken 1935 yılının mart ayında cumhuriyetçi subaylar tarafından bir darbe girişimi daha yapıldı. Makedonya'da isyan eden General Plastiras, Selanik'i ve donanmayı ele geçirerek yönetimi devirmeye çalıştı. Ancak Savunma Bakanı General Kondylis'in Selanik'e hâkim olması sayesinde isyan kolaylıkla bastırıldı. Bu durum cumhuriyetçilerin konumunu oldukça zayıflattı. Darbeye açıktan destek veren Venizelos ve cumhuriyetçi generaller ülkeyi terk etmek zorunda kaldılar ve gıyaplarında idam cezasına çarptırıldılar. Cumhuriyetçilerin tasfiye edildiği bu ortamda erken seçimlere gidildi ve Haziran 1935'te parlamento bütünüyle monarşistlerin eline geçti. Bu seçimde Başbakan Çaldaris'in Halkçı Partisi oyların yüzde 65'ini alırken Metaksas'ın partisi oyların ancak yüzde 15'ini alabilmişti.⁸⁶ Dolayısıyla cumhuriyetçiler tasviye edilmiş olsa da Metaksas, darbeyi bastıran General Kondylis ve seçimleri kazanan Başbakan Çaldaris'in gölgesinde kalmıştı. Ancak bu durum, Metaksas'ın lehine işledi, çünkü seçimlerin

⁸³ Rençberler, "Yunanistan'da Ulusal Ayrışma", 94-294.

⁸⁴ Rençberler, 94-294.

⁸⁵ Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 144.

⁸⁶ Jelavich, *Balkan Tarihi*, 2: 221-222.

ardından Kondylis ile Çaldaris arasında bir güç mücadelesi başladı. Her iki lider de monarşinin yeniden tesis edilmesini destekliyor ancak bunu kendi yöntemleriyle gerçekleştirmeyi hedefliyordu. Çaldaris, monarşi için bir referandum yapmayı planlarken Kondylis kararı meclisten geçirmek istiyordu. Çünkü ona göre yeni rejimin meşruiyeti için geniş katılımlı bir halk oylamasına gerek yoktu. Bu karar gerekliyse riske atılmamalı ve kendi kontrollerindeki meclisten geçirilmeliydi. Buna karşılık gücünü halk desteğine dayandıran Çaldaris, halk oylamasında ısrar edince Kondylis, ekim ayında darbe yaparak yönetimi ele geçirdi ve gerekli oylamanın mecliste yapılmasını sağladı.⁸⁷

Az sayıda vekilin katıldığı bir oturumda alınan kararla cumhuriyet resmen sona erdi ve Kral II. George, Kasım 1935'te Yunanistan'a döndü. Kondylis, ordunun ve kralın desteği sayesinde yönetimin kontrolünü elinde tutmayı ve otoritesini pekiştirmeyi planlıyordu. Ancak Metaksas Kondylis'in etkisini kırmak için harekete geçti ve Kral George ile görüşerek başbakanlık koltuğuna Kondylis yerine Atina Üniversitesi'nde hukuk profesörü olan Konstantinos Demertzis'in atanmasını sağladı. Dahası Metaksas'ın yönlendirmesiyle, Kral II. George cumhuriyet yanlılarına yönelik genel af ilan etti ve ülkeyi istikrara kavuşturmak amacıyla serbest seçimlere gidildi.⁸⁸

Ocak 1936'da yapılan seçimlerde sonuçlar başa baş çıktı. Monarşist partiler 143, cumhuriyetçiler 141 ve komünistler 15 sandalye kazandı. Seçim sonuçlarının oldukça yakın olması, ülkeyi siyasi bir çıkmaza soktu. Cumhuriyetçiler ve komünistler, Halkçı Parti'nin lideri Çaldaris'in başbakanlığına destek vermeyi reddedince hükümet kurulamadı. Metaksas bu süreçte kral ile görüşerek onu General Kondylis'in darbe yapabileceği konusunda uyardı. Bunun üzerine kral tüm partilerin destekleyebileceği tarafsız bir başbakan olarak Demertzis'i atadı ve bu süreçte, ordunun siyasete müdahalesini engellemek için Metaksas'ı Savunma Bakanlığı'na getirdi. Böylece Metaksas hem General Kondylis'in ordudaki etkisini kırmış hem de Çaldaris'in hükümet kurmasına engel olmuş oldu. Siyasetteki iki büyük rakibini saf dışı bırakan Metaksas'ın başbakanlığa yükselmesi uzun sürmedi. 13 Nisan'da Demertzis'in kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmesi sonucunda, Kral, başbakan olarak Metaksas'ı atadı.⁸⁹

18. "4 Ağustos" Rejiminin Kuruluşu (1936)

Metaksas, başbakan olduktan sonra dış işleri ve savunma bakanlıklarını da doğrudan kendisinin üstlendiği bir kabine oluşturdu ve hükümetini meclisin güven oyuna sundu. Son seçimde partisi yalnızca %4 oy almış ve 7 sandalye kazanmış olmasına rağmen, Metaksas'ın hükümeti 27 Nisan'da meclisten güvenoyu almayı başardı.⁹⁰ Bunun temel sebebi Metaksas'ın Yunan siyasetindeki özel konumuydu. Siyasi kariyeri boyunca Metaksas gücünü partisinden almamıştı. Partisini kitlelerin desteğini sağlamak için değil siyasetteki konumunu meşrulaştırmak için kullanmıştı. Meşru bir parti başkanı olarak siyasette var olmasına rağmen önde gelen bir partiye mensup olmadığı için kendisini partiler üstü, tarafsız ve çözüm odaklı bir devlet adamı olarak sunmayı başarmış, böylece ordu, saray ve muhafazakârların desteğini kazanmıştı. 1936 yılı itibarıyla de Yunanistan, iktisadi, toplumsal ve siyasi bir çıkmazla karşı karşıyaydı.

Yunan ekonomisi 1929 Buhranı sonrasında küçülmüş, para değerini kaybetmiş ve dış borç katlanmıştı. Yunan ekonomisinin temel gelir kaynağı olan incir, tütün ve üzüm gibi ihraç mallarının fiyatları uluslararası piyasalarda dibe vurduğu için Yunan halkı fakirleşmişti. Bu durumdan en çok etkilenen 1922 sonrasında Anadolu'dan gelen Rum nüfustu. 5 milyon nüfusa sahip Yunanistan'ın birkaç yıl içerisinde 1,5 milyon

⁸⁷Cliadakis, "The Political and Diplomatic Background", 126-129.

⁸⁸Cliadakis, 126-129.

⁸⁹Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 150-151.

⁹⁰Jelavich, *Balkan Tarihi*, 2: 222.

göçmene ev ve toprak bulması mümkün olmamıştı. Bu yüzden eskiden görece iyi koşullara sahip olan Anadolu Rumları, Yunanistan'a geldikten sonra devasa barınma ve iş bulma sorunları yaşamışlardı. Atina ve Selanik gibi büyük şehirlerin çevresinde çadır kentler kurulmuş, o zamana kadar kullanılmayan tarım arazileri göçmenlere sunulmuştu. Zor şartlarda yaşayan göçmenler 1930'lu yıllarda Komünist Parti'ye (KKE) yönelmişler ve bu partiyi önemli bir güce dönüştürmüşlerdi. 1935 yılında da Komünist Enternasyonal'de komünist parti liderlerine kendi ülkelerindeki liberallerle birlikte hareket etmeleri ve faşizme karşı halk cepheleri kurmaları çağrısı yapılmıştı. Bu durum muhafazakârlar arasında kaygı yaratmış ve Yunanistan'da olası bir liberal-komünist ittifakın iktidarı ele geçirebileceği endişesi yayılmıştı.⁹¹

Komünizme karşı artan endişenin diğer bir kaynağı da Yunan siyasetinde oluşan çıkmazdı. Cumhuriyetçiler ve monarşistler 20 yıl boyunca birbirlerini siyaseten meşru rakipler olarak görmemişler ve iktidarı elde etmek için darbe ve diktatörlük dâhil tüm seçenekleri değerlendirmişlerdi. Bu durum insanların demokratik süreçlere, meclis işleyişine ve anayasal düzene olan inancını sarsmıştı.⁹² Siyasi elitler arasında uzlaşa sağlanamaması, halkın giderek kutuplaşmasına, radikal ideolojilere yönelmesine ve özellikle kırsal kesimde komünist hareketin güçlenmesine neden olmuştu.⁹³

Yunanistan'ın iç çekişmelerle uğraştığı bu süreçte dış tehditler giderek büyümekteydi. Hitler'in 1933 yılında Almanya'da iktidara gelmesi sonucunda 1920'lerin uluslararası düzeni sarsılmış ve bu durumdan istifade eden İtalya, çevresine karşı tehditkâr bir siyasete başlamıştı. Yaklaşan bu savaş ihtimaline karşı Yunan ordusu, yetersiz, disiplinsiz ve siyasallaşmış bir hâldeydi.⁹⁴

1936 yılı itibarıyla toplumun farklı kesimleri, ülkedeki derinleşen bu krizlere çözüm üretebilecek güçlü ve kararlı bir lider arayışı içindeydi. Bu yüzden Metaksas, geniş bir halk desteğine sahip olmamasına rağmen, başbakanlık koltuğuna oturduğunda kabul gördü. İnsanlar onun siyaset üstü bir arabulucu olarak parlamenter sistemin yarattığı kutuplaşmayı sona erdirmesini ve ulusal birliği sağlamasını; çözüm odaklı bir devlet adamı olarak sosyal adaleti sağlamasını ve komünizmin yayılmasını engellemesini ve disiplinli bir kurmay olarak orduyu siyasetten arındırmasını ve savaşa hazırlamasını bekliyorlardı. Bu sayede Metaksas başbakan olduktan sadece üç gün sonra, meclisi, faaliyetlerine ara vermeye ve 5 ay süresince yetkilerini kendisine devretmeye ikna edebildi.⁹⁵

Metaksas kontrolü eline aldıktan sonra komünistlere karşı mücadeleye girişti. Önce işçi sendikaları ve liderlerine karşı harekete geçti; grevler yasa dışı ilan edildi. Komünist Parti de buna karşılık, diğer işçi örgütleriyle birlikte, bir direniş tertiplemeye kalkıştı. 29 Nisan'da bütün işçilerinin eylemi başlarken mayıs ayında Selanik'te genel grev ilan edildi. Bu hareketler ordu tarafından zor kullanılarak bastırıldı. Bunun üzerine Komünist Parti ve onunla beraber hareket eden sendikalar 5 Ağustos'ta bütün ülkeyi kapsayacak genel bir grev ilan ettiler. Bu tehdit, Metaksas'a iktidarını pekiştirmesi için gerekli bahaneyi sağladı. Komünist tehlikeyi gerekçe göstererek 4 Ağustos'ta olağanüstü hâl ilan etti. Kralın onayıyla, meclisi süresiz olarak tatil etti ve sivil özgürlükleri güvence altına alan anayasa maddelerini askıya aldı. Ardından radyoda ulusa seslenerek olağanüstü hâl süresince "Yunanistan'ı tehdit eden felaketlerden kurtarmak için ihtiyaç duyduğu tüm yetkilere sahip olacağını" ilan etti. Böylece makamını bir başbakanlıktan diktatörlüğe dönüştüren "4 Ağustos Rejimini" kurmuş oldu.⁹⁶

⁹¹Cliadakis, "The Political and Diplomatic Background", 128-129.

⁹²Aikaterini Papari, "Ideological Forerunners of Metaxas's Regime: Conservative Intellectuals on Parliamentarianism's Ruptures in the Second Hellenic Republic", *Journal of Comparative Fascist Studies*, 2 (2023): 169-186.

⁹³Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 155.

⁹⁴Vatikiotis, 155-156.

⁹⁵Jelavich, *Balkan Tarihi*, 2: 222.

⁹⁶Petrakis, *The Metaxas Myth*, 3.

19. 4 Ağustos Rejimi ve Millî Devlet Modeli

Metaksas, diktatörlük yetkilerini elde ettikten sonra millî devlet olarak adlandırdığı siyasi düzeni kurmak için harekete geçti. Ülkenin düzene sokulması için tüm siyasi partilerin ve parti siyasetinin yasaklanması gerektiğini düşünüyordu. Ona göre parti siyaseti ulusu farklı çıkar gruplarına bölüyordu. Hâlbuki Metaksas ulusun çıkarlarının bir bütün olduğunu düşünüyor ve bu bütünü devletin temsil ettiğine inanıyordu. Günlüğüne yazdığı notta “4 Ağustos rejimi, oligarşik bir düzen değildir. Çiftçilere ve işçilere dayanmaktadır. Ancak, onlar adına ülkeyi yöneten belirli bir parti bulunmamaktadır. Çünkü parti halkın bütünüdür.” demektedir.⁹⁷ Bu yüzden ilk iş olarak kendi partisi dâhil tüm partileri feshetti.⁹⁸

Ülkenin yeniden ayağa kalkabilmesi için toplumun sıkı bir disiplin altına alınması gerektiğine inanan Metaksas, ulusal birliğe tehdit olarak gördüğü tüm eylemleri yasakladı. Bu doğrultuda, gösteri yürüyüşlerini ve grevleri yasa dışı ilan etti ve bunları organize eden binlerce komünist ve solcu muhalifi tutuklattı. 5 Ağustos'ta yayımladığı bir kararnameyle basına kapsamlı bir sansür uygulamaya başladı ve hükümetin denetimi dışında herhangi bir eserin yayınlanmasına izin vermedi.⁹⁹

7 Ekim'de toplumun geniş katmanlarına etki etmek amacıyla Millî Gençlik Teşkilatı (Ethniki Organosis Neoleas) kuruldu. Bu teşkilat, gençlere bisiklet, ormancılık, yürüyüş ve atletizm gibi temel beden eğitimi dersleri vererek onların fiziksel mücadelelere hazırlanmasını amaçlarken, aynı zamanda 4 Ağustos rejiminin temel ilkelerini benimsetmeyi hedefliyordu. Bu süreçte Metaksas, Yunan gençliğini “Birinci Yunan Uygarlığı” olarak gördüğü Antik Yunan ve özellikle Spartalı idealler doğrultusunda şekillendirmeye çalıştı. Sparta'nın askerî disiplinine ve düzenine duyduğu hayranlık, Millî Gençlik Teşkilatının yapısına ve derslerine yansdı. Antik Yunan'ın kahramanlık mitleri ve disiplin anlayışı gençlere sistemli bir şekilde aşılandı.

Metaksas, Millî Gençlik Teşkilatı'nın açılış konuşmasında, Yunanistan'ın geleceğine dair vizyonunu şu sözlerle dile getirdi: “Yabancı kültürleri istemiyoruz; bizi Avrupa'nın uç köşesinde diğer kültürlerin üzerine çıkaracak kendi uygarlığımızı inşa etmek istiyoruz. Yabancı ahlak ve adetleri reddederek, Yunan geleneklerini, Antik Çağ'ın en güzel unsurları ve Bizans mirasıyla birleştirerek Üçüncü Yunan Uygarlığını kurmayı hedefliyoruz.”¹⁰⁰

Metaksas'a göre Yunan ulusunun varlığı ve geleceği, bu yeni uygarlık projesinin başarısına bağlıydı. Ona göre, Yunan milleti, yüzyıllar boyunca bağımsız ve egemen bir devletten yoksun kaldığı için kendi özgün medeniyetini geliştirme fırsatını bulamamıştı. Osmanlı egemenliği altında geçen yüzyıllar, Yunan ulusal kimliğinin devlet eliyle değil, kilise ve aile kurumu aracılığıyla nesilden nesile aktarılmasını zorunlu kılmıştı. Bu süreçte, Ortodoks Kilisesi, yalnızca bir dinî kurum olmanın ötesine geçmiş, “İkinci Yunan Uygarlığı”nın taşıyıcısı ve millî kimliğin en güçlü muhafızı hâline gelmişti. Kilise, Osmanlı yönetimi altında Yunan kültürel mirasını korumuş ve toplumsal hafızayı canlı tutarak ulusun varlığını sürdürebilmesine büyük katkı sağlamıştı. Şimdi ise, modern Yunan millî devleti kurulmuştu. Ancak bu yeni rejim sadece siyasal bir varlık değil, kültürel ve ruhsal bir uyanış hareketiydi. Metaksas'a göre Yunan ulusu, güçlü bir devlet, muhafazakâr aile yapısı ve Ortodoks Kilisesi'nin rehberliğinde yeniden yükselişe geçecekti. Bu çerçevede, din ve devletin birbirinden ayrılması düşünülemezdi. Zira din, aile ve devlet, Yunan uygarlığının temel dayanaklarını oluşturan üç büyük sütundu. Millî Gençlik Teşkilatı, bu üçlü yapı ile iş birliği içinde çalışacak, yeni neslin millî bilince ulaşmasını sağlayacak ve “Üçüncü Yunan Uygarlığı”nın inşasında kilit bir rol üstlenecekti.¹⁰¹ Bu çerçevede

⁹⁷Metaksas, *Diary*, 4: 553.

⁹⁸Petrakis, *The Metaxas Myth*, 32.

⁹⁹Papacomsa, “Ioannis Metaxas”, 181.

¹⁰⁰Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 186.

¹⁰¹Vatikiotis, 186-187.

Millî Gençlik Teşkilatı, 4 Ağustos rejiminin en büyük projesiydi. 1939 yılının ekim ayına gelindiğinde teşkilatın üye sayısı 700 bini aşmış ve Metaksas'ın en büyük övünç kaynağına dönüşmüştü. Günlüğüne bu başarısıyla gurur duyduğunu yazmış ve millî gençliği kendi evladı olarak anmıştı.¹⁰²

Metaksas'ın devlet yönetimi üzerinde tam kontrol sağlaması ve toplumun geniş kesimlerine nüfuz etmesi, ona karşı muhalefet etmeyi zorlaştırmış ve hatta tehlikeli bir hâle getirmişti. Rejime açıkça karşı çıkan siyasetçiler, sistematik olarak baskı altına alınarak etkisiz hâle getirildi. Bu bağlamda, eski Başbakan Gunaris'in yeğeni olan Kanellopoulos, 1937'de; Papandreou, Kafandaris ve Theotokis ise 1938'de başkentten uzak bölgelere sürgün edildi. Bu süreçte, yalnızca rejim karşıtları değil, yönetimin kendi içindeki isimler de tasfiye edildi. 1937'de Başbakan Yardımcısı ve Maliye Bakanı Zavitsianos istifasını sunarken 1938'de Metaksas, Eğitim Bakanı Georgakopoulos'u görevden aldı. Metaksas, Millî Gençlik Teşkilatı yayınlarının okullarda okutulmasına karşı çıkan bu bakanı görevden alarak süreci doğrudan takip edebilmek için Eğitim Bakanlığını da kendi üstlendiği bir kabine oluşturdu.¹⁰³

Metaksas Rejimine karşı gerçekleştirilen en büyük askerî kalkışma, 28 Temmuz 1938'de Girit'te patlak veren isyan hareketiydi. Hanya'daki radyo istasyonunu ele geçiren isyancılar, Metaksas'ın diktatörlüğüne son vermesini talep eden bir bildiri yayımladılar. Ancak, kötü planlanmış ve yetersiz organize edilmiş bu ayaklanma, birkaç saat içinde hükümet güçleri tarafından bastırıldı. İsyan katılanların bir kısmı ülke dışına kaçmayı başarırken, diğerleri tutuklanarak yargılandı.¹⁰⁴

Metaksas rejimine yönelik toplumsal muhalefet, özellikle iktidarının ilk yıllarında oldukça zayıftı. Parlamenter sisteme olan güvenini kaybetmiş halk, istikrarlı bir yönetim arayışı içindeydi ve Metaksas'ın uyguladığı sosyal politikalar geniş kesimler tarafından olumlu karşılandı. Ekonomik sıkıntılar ve siyasal istikrarsızlıkla geçen yılların ardından, Metaksas'ın devlet müdahalesine dayalı ekonomik politikaları, özellikle köylüler ve işçi sınıfı üzerinde olumlu bir etki yarattı. İktidarının ilk iki yılında, tarım kesiminde ağır vergi yükü altında ezilen köylülerin borçlarını affetti ve böylece kırsal kesimde ekonomik rahatlama sağladı. Kentlerdeki işçi sınıfının yaşam standartlarını yükseltmek amacıyla asgari ücret uygulaması, sekiz saatlik çalışma süresi, ücretli yıllık izin ve sağlık sigortası gibi önemli sosyal reformları hayata geçirdi. Bu reformlar, işçi sınıfının temel haklarını güvence altına alırken, aynı zamanda rejimin halk nezdinde meşruiyet kazanmasına da katkı sağladı. Metaksas, yalnızca kırsal kesimi ve işçi sınıfını değil, kentlerdeki düşük gelirli grupları da ekonomik olarak desteklemeye yönelik adımlar attı. Emlak vergisini yeniden düzenleyerek yoksul kent sakinlerinin üzerindeki mali yükü hafifletti ve konut kooperatiflerini teşvik ederek barınma sorununa çözüm üretmeye çalıştı.¹⁰⁵

Metaksas'ın millî devlet modeli, seçimleri, parlamentoyu, anayasal güvenceleri askıya alan, her türlü basın yayın faaliyetine sansür uygulayan, ders kitaplarını yeni baştan yazarak kendi ideolojisini topluma dayatan ve genç nüfusun büyük bölümünü askerî ve ideolojik eğitime tabi tutan otoriter ve korporatist bir düzendi. Bu açıdan 4 Ağustos rejimini, çağdaş İtalya ve Almanya'daki totaliter rejimlerle kıyaslamak mümkündür. Ancak Metaksas'ın yönetimi, özellikle Nazi Partisi'nden ayrılan belirgin özelliklere sahipti. Öncelikle, Metaksas hayatının hiçbir döneminde biyolojik temelli üstün ırk teorilerine itibar etmemişti. Nazi ideolojisinin merkezinde yer alan antisemitizm, Metaksas rejiminde belirleyici bir unsur olmamış, Yahudi toplumu veya diğer azınlıklar doğrudan hedef alınmamıştı. Rejimin ideolojik temelleri, etnik üstünlükten ziyade Yunan ulusal birliği ve kültürel devamlılığı üzerine inşa edilmişti. Bunun yanı sıra, Metaksas uluslararası siyasette yayılmacı emeller beslememiş, aksine bölgesel istikrarı korumaya yönelik barışçıl bir dış politika

¹⁰²Metaksas, *Diary*, 4: 769,851.

¹⁰³Petrakis, *The Metaxas Myth*, 37.

¹⁰⁴Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 158.

¹⁰⁵Sarandis, "The Ideology", 156-157.

takip etmişti. Hitler veya Mussolini gibi karizmatik bir lider kültü yaratmaktan ziyade, kendisini devletin kurumsal kimliğini yansıtan, monarşiye bağlı babacan bir devlet adamı olarak takdim etmişti. Metaksas'ın rejimi, iktidarını bir partiye dayandırmamış ve parti devleti kurmaya çalışmamıştı. Devrimci bir ideoloji yerine, muhafazakâr bir söylem benimseyerek geleneksel değerleri ve monarşiye rejimin temel dayanakları hâline getirmişti.¹⁰⁶

20. Savaş Süreci ve Metaksas'ın Dış Politikası

Metaksas, otoriter ve korporatist bir devlet düzeni kurmasına rağmen dış politikada çağdaş faşist devletlerden ayrılmış ve Yunanistan'ın eski dış politikasına sadık kalmıştı. Bu dönemde Yunan dış politikasının öncelikli gündem maddesi İtalyan tehdidiydi. 1923'te İtalya'nın Yunanistan'a gözdağı vermek için Korfu adasını geçici olarak işgal etmesinden bu yana Atina yönetimi İtalyan yayılcılığını dengeleyecek ilişkiler kurma arayışındaydı. Bu arayışlar kapsamında önce İngiltere ve Fransa ile yakınlaşılmış daha sonra da bölge ülkeleriyle iş birlikleri geliştirilmeye çalışılmıştı. Bu kapsamda Yunanistan, Türkiye, Yugoslavya ve Romanya ile birlikte Bulgar yayılcılığına karşı Balkan Antantını kurmuş, Fransa'nın Avrupa dengesini korumak için Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya ile oluşturduğu Küçük Antant (Petite Entente) bloğu ile de yakınlaşmıştı. Metaksas, Balkan Antantı çerçevesinde Türkiye ile iyi ilişkileri sürdürme yanlısı olsa da iktidara geldikten sonra Fransa'nın yanı sıra Almanya ile de yakınlaşma eğilimindeydi. Bu tercihin arkasında, İtalya'nın genişlemeci politikalarına karşı bir denge unsuru olarak Almanya'yı görmesi yatıyordu. Zira Almanya, Avusturya üzerindeki nüfuz mücadelesinde İtalya ile rekabet hâlindeydi ve Metaksas, Berlin yönetiminin Mussolini'nin yayılmacı emellerini dengeleyeceğine inanıyordu.¹⁰⁷ İngiltere ve Fransa da Metaksas rejimine güvenmiyordu. Almanya'da eğitim alan ve Birinci Dünya Savaşı'nda kendilerine karşı hareket eden Metaksas'ın faşist bir devlet inşa ederek Berlin'le ittifak kuracağını düşünüyorlardı. Bu sebeple kendisine destek vermek istemedikleri gibi, Kral II. George'u da Metaksas'tan vazgeçmeye ikna etmeye çalıştılar. Bu çerçevede, Yunan-İngiliz ilişkileri 1936-1938 yılları arasında soğuk seyretti.¹⁰⁸

Aynı dönemde Metaksas, Türkiye ile yakın ilişkiler kurmaya büyük önem verdi. 1936 Temmuz'unda Montrö Boğazlar Konferansı'nda Türkiye'nin egemenlik taleplerine tam destek vererek iki ülke arasındaki diplomatik iş birliğini güçlendirdi. Türkiye de Yunanistan'ın Limni ve Semadirek adalarını silahlandırmasını makul karşıladı. Metaksas, Türkiye ile olan ikili ilişkilerini Balkan Antantı'nın ötesine taşımak istiyordu. Çünkü bu ittifaka mensup olan Yugoslavya'ya güvenmiyor ve onların Bulgarlar ile bir Slav İttifakı yapmasından endişe ediyordu. Bu kaygıları, Yugoslavya'nın 1937'de Bulgaristan ve İtalya ile dostluk ve saldırmazlık antlaşmaları imzalamasıyla daha da pekişti. Balkan Antantı içerisindeki dayanışmayı sarsan bu gelişmeler, Türk-Yunan yakınlaşmasını güçlendirdi. Bu bağlamda, 26 Mayıs 1937'de Başbakan İsmet İnönü Yunanistan'ı ziyaret etti. Mustafa Kemal Atatürk, bu ziyaret dolayısıyla Metaksas'a gönderdiği mesajda "Balkan Müttefik Devletlerinin, hudutları tek huduttur. Bu hududa göz dikenler, güneşin yakıcı ışınlarıyla karşılaşır. Bundan sakınılmasını tavsiye ederim." diyerek İtalyan ve Bulgar saldırganlığına karşı Yunanistan'ın yanında duracağını ifade etti. İki ülke arasındaki sıcak ilişkiler, Ekim 1937'de Metaksas'ın Ankara'ya yaptığı ziyaretle daha da perçinlendi. Bu siyasal temasları sırasında askerî yetkililer de karşılıklı görüşmeler gerçekleştirdi. Mareşal Fevzi Çakmak ve General Papagos, ortak güvenlik politikaları üzerine müzakerelerde bulundular ve 27 Nisan 1938'de yeni bir askerî iş birliği antlaşmasını imza altına aldılar. Söz konusu antlaşma çerçevesinde, taraflar kendi toprakla-

¹⁰⁶Stanley G. Payne, *A History of Fascism, 1914-1945* (Madison: University of Wisconsin Press, 1995), 319-320.

¹⁰⁷D.C. Watt, *How War Came* (Londra: Heinemann, 1989), 210.

¹⁰⁸Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 170-171.

rında birbirlerinin aleyhine yürütülen tüm faaliyetleri gerektiğinde silah kullanarak engelleme taahhüdünde bulunmaktaydılar.¹⁰⁹

1938 yılında Yunan dış politikasında önemli değişimler yaşandı. Almanya'nın Avusturya'yı ilhak etmesi, Berlin-Roma eksenindeki anlaşmazlıkları sona erdirdi ve Almanya, İtalya'nın dış politikasına tam destek vermeye başladı. Bunun üzerine Metaksas, İtalya'ya karşı İngiltere ile birlikte hareket etmeye ve mümkünse bir askerî ittifak kurmaya karar verdi. Avrupa'daki güç dengelerinin yeniden şekillendiği bu dönemde, İngiltere ve Fransa da Yunanistan'a yönelik yaklaşımlarını değiştirdiler. Londra ve Paris yönetimleri, Metaksas'ın istikrarlı ve güçlü bir rejim inşa ettiğini kabul ederek onu devre dışı bırakmalarının artık mümkün olmadığına kanaat getirdiler. Bu doğrultuda, Yunan ekonomisine destek olmaya ve Yunan ordusuna silah sağlamaya karar verdiler.¹¹⁰

Yunanistan'daki olası bir İtalyan saldırısına yönelik hazırlıklar 1939 ilkbaharında aciliyet kazandı. Çünkü Almanya'nın 15 Mart'ta Çekoslovakya'yı işgali sonrasında İtalya da 7 Nisan'da Arnavutluk'u işgal etti. Mussolini'nin orduları artık Yunan sınırlarına konuşlanmıştı. Metaksas o andan itibaren İtalya ile savaşın kaçınılmaz olduğunu anladı ve ülkenin tüm imkânlarını bu saldırıyı karşılayabilmek için kullanmaya başladı. Bu çerçevede 13 Nisan'da İngiltere ve Fransa, Yunanistan'ın toprak bütünlüğünü garanti altına alarak Yunan ordusunu desteklemeye başladılar. Bu ittifak kapsamında İngiliz ve Fransız heyetler Türkiye ile temasa geçerek olası bir savaşta Ankara'nın konumunu açıklığa kavuşturan bir ittifak metni hazırladılar. Ekim ayında imzalanan bu antlaşmaya göre de Türkiye Yunanistan'ın savunulmasında İngiltere ve Fransa ile birlikte hareket etmeyi taahhüt etti.¹¹¹

Yunanistan'ın İtalya'ya karşı oluşturduğu ittifak sistemi karşısında Mussolini hükümeti temkinli hareket etti ve Arnavutluk'un işgali sonrasında hem Atina'ya hem de Londra'ya Yunanistan'ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygılı olduklarına dair güvenceler verdi. Ancak bu güvenceler Almanya'nın 1 Eylül'de İkinci Dünya Savaşı'nı başlatmasıyla anlamını yitirdi. Metaksas, Yunanistan'ın tarafsızlığını ilan etmesine rağmen İngilizlerle beraber hareket etmeye ve İtalyan sınırında bulunan Epir hattını takviye etmeye devam etti. Bu süreçte tüm yetkileri kendinde toplayan Metaksas'ın kişisel kararlılığı ve özgüveni, savaş hazırlıklarının etkin bir şekilde yürütülmesini sağladı. İtalya ile uzlaşma sağlamanın mümkün olmadığına inanan Metaksas, Mussolini'yi yatıştırmaya yönelik herhangi bir girişimde bulunmadı. İtalyanların tüm protesto ve tehditlerine rağmen İngiltere'yle olan askerî iş birliğini geliştirmeye ve savaş hazırlıklarını sürdürmeye devam etti.¹¹²

1940 Haziran'ında Alman orduları Paris'e girdi ve Fransa, savaştan çekildi. Metaksas, İtalyan saldırısının artık bir an meselesi olduğuna inanmaktaydı. Bu yüzden seferberlik ilan etmeden yapabileceği son hazırlıkları tamamladı ve Epir cephesini saldırıya hazır hale getirdi. Eşi Lela kendi hatıratında, 20 Ekim günü Metaksas'la yaşadığı bir anıyı şöyle aktarmaktaydı: "Bakanlıktan dönen Metaksas öğle yemeğine oturdu ve keyifle 'artık gelebilirler, hazırız, onları yeneceğiz' dedi. Masada sadece ikimiz vardık ve beni asıl etkileyen şey yüzündeki huzur ve sükunetti. 'Artık sessizlimizi koruyacağız ve doğru zamanın gelmesini bekleyeceğiz' dedi".¹¹³ Metaksas'ın beklediği an bu konuşmadan 8 gün sonra gerçekleşti. İtalyan Büyükelçi Grazi, sabaha karşı üçte Metaksas'ın evine gelerek Girit, Korfu ve Pire Limanı'nın teslim edilmesini istedi. Metaksas ise kendinden emin bir şekilde çok kısa bir cevap verdi: "Alors, c'est la guerre" (Demek savaş başladı).¹¹⁴

¹⁰⁹Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası 1919-1980*, ed. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 1: 354.

¹¹⁰Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 172-173.

¹¹¹İlhan Üzgel ve Ömer Kürkçüoğlu, "İngiltere'yle İlişkiler", *Türk Dış Politikası: 1919-1980*, içinde ed. Baskın Oran (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 1: 274-275.

¹¹²Watt, *How War Came*, 210-214.

¹¹³Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 177.

¹¹⁴David Brewer, *Greece, the Decade of War: Occupation, Resistance and Civil War* (Londra: Bloomsbury Publishing, 2016), 9.

Haberin duyulmasıyla beraber Atina halkı sokaklara döküldü ve binlerce insan başbakanlığa gelerek Metaksas lehine tezahüratta bulundu. Metaksas 70 yaşında ve hasta olmasına rağmen korumalarını geride bırakarak halkla kucaklaştı. İtalyan taleplerini reddeden Metaksas, kamuoyu nezdinde ulusal bir kahramana dönüşmüştü. Metaksas'ın büyükelçi Grazi'ye verdiği hayır (ohi) cevabı, Yunanistan'ın ulusal gurur kaynağı hâline geldi ve her 28 Ekim'de "Ohi Günü" olarak kutlanmaya başlandı.¹¹⁵

Yunan ordusu, İtalyan saldırısını iki hafta içerisinde durdurdu ve Kasım ayında takviye kuvvetlerle birlikte karşı taarruza geçerek Arnavutluk'a girdi. Bu olay Mihver (Alman-İtalyan ittifakı) güçlerinin, İkinci Dünya Savaşı'nda yaşadığı ilk geri çekilmeydi. Türkiye bu süreçte Yunanistan'ı rahatlatmak adımlar attı. Savaşın başlamasının hemen ardından Sofya yönetimini uyararak, İtalya'nın yanında savaşa girmesi hâlinde Bulgaristan'a savaş ilan edeceğini açıkladı. Ayrıca, Londra ve Atina yönetimleri ile temasa geçerek Bulgaristan'ın savaşa katılması ya da İtalyanların Selanik'e çıkarma yaparak çatışmaları Türk sınırlarına taşınması durumunda, bunu kendisine yönelik bir güvenlik tehdidi olarak değerlendireceğini ve askerî müdahalede bulunacağını bildirdi.¹¹⁶ Böylece savaşa doğrudan müdahale olmasa da Yunanistan'ı iki cepheli bir savaştan korumaya çalıştı. Türkiye'nin bu tutumu karşısında Sofya yönetimi savaşa dâhil olmak istemedi ve Metaksas kuvvetlerini Arnavutluk hattına yoğunlaştırabildi. Metaksas da savaşın başlamasının ardından ülkesine temel gıda ve ihtiyaç malzemesi sağlamak için Ankara ile temasa geçti. Türk Kızılai Yunanistan'a önemli miktarda yardımda bulunmasının yanı sıra Dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen bağışların aktarılmasına aracılık etti. Kara ve deniz yoluyla Türkiye'ye getirilen yardım malzemeleri, İstanbul üzerinden demiryoluyla Yunanistan'a ulaştırıldı.¹¹⁷

İtalyan saldırısının başarısızlıkla sonuçlanması, henüz savaş hâlinde olmayan Alman-Yunan ilişkilerini belirsiz bir noktaya sürükledi. Metaksas'ın bakanlarından Nicoloudis ve Koryzis gibi isimler Hitler'in arabuluculuğuna başvurarak bir ateşkes sağlamak gerektiğini düşünmekteydiler. Ancak Metaksas, Alman tarafsızlığının bir formaliteden ibaret olduğunu düşünüyor ve İngilizlerin yardımıyla ülkeyi bir an önce Makedonya üzerinden gelmesini beklediği Alman taarruzuna hazırlamak istiyordu. Bu doğrultuda, 5 Ocak'ta İngiltere Dış İşleri Bakanı Anthony Eden ile temas kuran Metaksas, Alman saldırısı başlamadan önce Arnavutluk'taki İtalyan kuvvetlerinin etkisiz hâle getirilmesi gerektiğini vurguladı. Ardından, tüm askerî gücün beklenen Alman hücumuna karşı seferber edilmesi gerektiğini ifade etti. Ancak beklediği Alman taarruzunu göremeden 29 Ocak'ta gırtlak kanserinden kaynaklı şiddetli boğaz iltihabı sonucunda yaşamını yitirdi.¹¹⁸

Metaksas, dört yıl süren başbakanlığı boyunca ülke içindeki siyasi hizipleşmeyi büyük ölçüde ortadan kaldırarak ulusal birliği pekiştirdi. Orduyu siyasetten arındırıp disipline ederek yaklaşan savaşa hazırladı. Türkiye ile ittifak ilişkileri geliştirerek ülkesinin doğu sınırlarını güvence altına aldı. Bu stratejik hamleler sayesinde, onun otoriter liderliği altında ülkenin tüm kaynakları, Arnavutluk üzerinden gelmesi beklenen İtalyan taarruzuna karşı seferber edildi. 28 Ekim'de İtalya'nın ultimatomeni soğukkanlı ve kendinden emin bir şekilde karşılayan Metaksas, kararlı tutumuyla orduya ve halka savunma azmi aşıldı. Bu sayede Yunan tarihine otoriter ancak ülkesini savaşın eşiğinde birleştiren ve ulusal mücadeleyi yönlendiren bir lider olarak geçti.

¹¹⁵Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 178.

¹¹⁶William L. Langer, *The Undeclared War, 1940-1941: The World Crisis and American Foreign Policy* (New York: Harper & Brothers, 1953), 115.

¹¹⁷Kasalak ve Baş, "İtalyan Saldırısında", 123-136.

¹¹⁸Vatikiotis, *Popular Autocracy in Greece 1936-41*, 214.

Sonuç

İoannis Metaksas, Yunanistan'ın modern tarihindeki en tartışmalı figürlerden biri olarak özellikle Türk-Yunan ilişkileri bağlamında derin bir iz bırakmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde yetişen Metaksas, başlangıçta "Megali İdea" (Büyük Yunanistan) hayaliyle Osmanlı'ya karşı mücadele eden milliyetçi subaylar arasında yer almıştır. Ancak 1897 Türk-Yunan Savaşı'ndaki yenilgi, onun hesapsız yayılmacı politikaların tehlikelerini görmesine neden olmuş ve zamanla daha gerçekçi bir dış politika anlayışı benimsemesine yol açmıştır.

Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Türklerle karşı karşıya gelen Metaksas, özellikle Venizelos'un Anadolu işgaline şiddetle karşı çıkarak Yunanistan'ın bu maceradan büyük bir hezimetle çıkacağını öngörmüştür. 1922'deki Türk zaferi ve ardından imzalanan Lozan Antlaşması, onun bu görüşünü doğrulamıştır. Metaksas, iktidara geldikten sonra Türkiye ile ilişkileri stratejik bir iş birliği düzeyine taşımış, 1930'larda Atatürk'ün kurduğu yeni Türkiye Cumhuriyeti ile yakınlaşma politikası izlemiştir.

1937'de İsmet İnönü'nün Yunanistan'ı ziyareti ve ardından Metaksas'ın Ankara'ya yaptığı iade-i ziyaret, iki ülke arasındaki güveni pekiştirmiştir. Atatürk'ün "Balkan müttefik devletlerinin sınırları tek sınırdır." sözleri, Metaksas'ın Türkiye ile kurduğu ittifakın ne kadar önemli olduğunu göstermiştir. 1938'de imzalanan askerî iş birliği anlaşması, Türkiye'nin Yunanistan'ın toprak bütünlüğünü savunmaya hazır olduğunu ortaya koymuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Metaksas, İtalyan tehdidine karşı Türkiye'nin desteğini almayı başarmıştır. 1940'ta İtalya'nın Yunanistan'a saldırması üzerine Türkiye, Bulgaristan'ı savaşa girmemesi konusunda uyararak Yunanistan'ın iki cepheli bir savaştan korunmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca Türk Kızılayı, Yunan halkına gıda ve tıbbi malzeme yardımı yaparak savaş döneminde kritik bir insani destek sağlamıştır.

Metaksas, Türk-Yunan ilişkilerinde düşmanlıktan iş birliğine geçişin önemli bir aktörü olmuştur. Osmanlı dönemindeki çatışmacı mirastan uzaklaşarak, Atatürk'ün modern Türkiye'siyle pragmatik bir yakınlaşma politikası izlemiştir. Onun döneminde iki ülke, Balkanlar'da istikrarın korunması için birlikte hareket etmiştir ve bu iş birliği, günümüzde bile iki ülke diplomasisinin önemli bir referans noktası olmaya devam etmektedir.

Metaksas'ın liderliği, Yunanistan'ın ulusal kimlik arayışında Osmanlı mirasıyla hesaplaşma ve Türkiye ile yeni bir denge kurma çabasının bir yansımasıdır. Otoriter rejimi ve tartışmalı politikaları bir yana, Türk-Yunan ilişkilerinde açtığı yapıcı sayfa, onun en kalıcı miraslarından biri olarak tarihteki yerini almıştır.

Hakem Değerlendirmesi

Çıkar Çatışması

Finansal Destek

Dış bağımsız.

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review

Conflict of Interest

Grant Support

Externally peer-reviewed.

The author has no conflict of interest to declare.

The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri

Author Details

Mert Can Erdoğan (Dr. Öğretim Üyesi)

¹ Kırıkkale Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, Kırıkkale, Türkiye

0000-0002-6667-5401

✉ historianturk@gmail.com

Kaynakça | References

- Hellenic Army General Staff Army History Directorate. *A Concise History of the Hellenic Army General Staff 1901–2001*. Atina: Hellenic Army History Directorate, 2001.
- Aksakal, Mustafa. *The Ottoman Road to Great War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Baş, Ramazan, ve Kasalak, Kadir. “İtalyan Saldırısında Yunanistan’a Türkiye’nin Yardımları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (2015): 123–136.
- Başak, Ünsal. “Yunanistan’ın Çanakkale Planı: Metaksas’ın Çanakkale’ye Amfibi Harekât Memorandumu”, *110. Yılında Çanakkale Muharebesine Bakış* içinde, 38–43. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2024.
- Brewer, David. *Greece, the Decade of War: Occupation, Resistance and Civil War*. Londra: Bloomsbury Publishing, 2016.
- Campbell, John, ve Sherrard, Philip. *Modern Greece*. New York: Praeger, 1968.
- Carey, J., ve A. Carey. *The Web of Modern Greek Politics*. New York: Columbia University Press, 1968.
- Cliadakis, Harry. “The Political and Diplomatic Background to the Metaxas Dictatorship, 1935–36”, *Journal of Contemporary History*, 14/1 (1979): 117–138.
- Clogg, Richard. *A Concise History of Greece*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Hellenic Army General Staff Army History Directorate. *Concise History of the Hellenic Army’s Participation in the First World War 1914–1918*. Atina: Hellenic Army History Directorate, 1993.
- Erdem, Nilüfer. *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919–1923)*. İstanbul: Derlem Yayınları, 2010.
- Fırat, Melek. “Yunanistan’la İlişkiler” *Türk Dış Politikası, 1919–1980* içinde. 1. Cilt. editör Baskın Oran, 354–370. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Gerolymatos, Andre. “Lloyd George and Eleftherios Venizelos 1912–1917”, *Journal of the Hellenic Diaspora*, 15/3 (1998): 44–45.
- Jelavich, Barbara. *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl. 2. Cilt*. İstanbul: Küre Yayınları, 2017.
- Kaloudis, George. “Greece and The Road To World War I: To What End?” *International Journal on World Peace*, 31/4 (2014): 9–42.
- Köylü, Murat. “İnönü Muharebeleri’nden Sonra Anadolu’daki Yunan Harekâtı ve İoannis Metaksas’ın Öngörülleri”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10/2 (2015): 165–189.
- Langer, William L. *The Undeclared War, 1940–1941: The World Crisis and American Foreign Policy*. New York: Harper & Brothers, 1953.
- Leon, George B. *Greece and the Great Powers 1914–17*. Selanik: Institute of Balkan Studies, 1974.
- Lloyd George, David. *The Truth about the Peace Treaties*, 2. Cilt. Londra: Victor Gollancz, 1938.
- Mazower, Mark. “The Messiah and the Bourgeoisie: Venizelos and Politics in Greece, 1909–1912”, *The Historical Journal*, 35/4 (1992): 885–904.
- Metaxas, Ioannis. *Diary*. 1. 2. 3. ve 4. Cilt. erişim 20 Şubat 2025/ <https://ioannismetaxas.gr/Diary.html>,
- Oran, Baskın (ed.). *Türk Dış Politikası, 1919–1980*. 1. Cilt. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Özsüer, Esra. “I. Dünya Savaşı’nda Yunanistan’ın Tarafsızlığına Karşı Venizelos-‘Entente Cordiale’ İşbirliği ve Propaganda Çalışmaları”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 63 (2018): 243–270.
- Papacomsa, Victor. “Ioannis Metaxas and the Fourth of August Dictatorship in Greece”, *Balkan Strongmen: Dictators and Authoritarian Rulers of South Eastern Europe* içinde, Editör Bernd Jürgen, 165–199. West Lafayette: Purdue University Press, 2007.
- Papari, Aikaterini. “Ideological Forerunners of Metaxas’ Regime: Conservative Intellectuals on Parliamentarianism’s Ruptures in the Second Hellenic Republic.” *Journal of Comparative Fascist Studies*, 2 (2023): 169–186.
- Payne, Stanley G. *A History of Fascism, 1914–1945*. Madison: University of Wisconsin Press, 1995.
- Petrakis, Marina. *The Metaxas Myth: Dictatorship and Propaganda in Greece*. Londra: Tauris Academic Studies, 2006.
- Petsalis-Diomidis, Nikos. *Greece at the Paris Conference (1919)*. Selanik: Institute for Balkan Studies, 1978.
- Rençberler, Özgür. “Yunanistan’da ‘Ulusal Ayrışma’ Söylemlerinin Eleştirel Çözümlemesi: Venizelos ve Metaksas Hesaplaşması”. Doktora tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, 2021.
- Sarandis, Constantine. “The Ideology and Character of the Metaxas Regime”, *The Metaxas Dictatorship: Aspects of Greece, 1936–1940* içinde, Editör Robin Higham ve Thanos Veremis, 147–179. Atina: The Hellenic Foundation for Defense and Foreign Policy, 1993.
- Üzgel, İlhan, ve Kürkçüoğlu, Ömer. “İngiltere’yle İlişkiler.” *Türk Dış Politikası, 1919–1980* içinde. 1. Cilt. editör Baskın Oran, 274–290. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Vatikiotis, P.J. *Popular Autocracy in Greece 1936–41: A Political Biography of General Ioannis Metaxas*. New York: Routledge, 1998.
- Venizelos, Eleftherios. *Greece before the Peace Congress of 1919: A Memorandum*. New York: Oxford University Press, 1919.

Watt, Donald Cameron. *How War Came: The Immediate Origins of the Second World War, 1938-1939*. Londra: Pimlico, 1989.

